

DE PSYCHOLOGISCHE OORLOGVOERING VAN HET COMMUNISME
IN HET KADER VAN DE KOUDE OORLOG.

INHOUD

Inleiding	blz.
	2
Hoofdstuk I De koude oorlog	3 t/m 16
1. De oorlog in de samenleving	3
2. De warme oorlog	4
3. De koude oorlog	6
4. Het communisme en de warme oorlog	11
5. Het communisme en de koude oorlog	12
Hoofdstuk II De psychologische oorlogvoering	17 t/m 27
1. Het begrip psychologische oorlogvoering	17
2. Het moreel in verband met de psychologische oorlogvoering	19
3. De propaganda in verband met de psychologische oorlogvoering	20
4. Het effect van de propaganda	22
5. De middelen van de propaganda	26
Hoofdstuk III De psychologische oorlogvoering van het communisme	28 t/m 47
1. De relatie tussen de psychologische en de koude oorlog van het communisme	28
2. De betekenis van de propaganda voor het communisme	30
3. De tactiek van de communistische propaganda	33
4. De oogmerken van de communistische propaganda	35
5. De communistische propaganda en de ondermijning van het moreel van de vrije wereld	37
a. Verscherping van tegenstellingen	37
b. Glimlachpolitiek	40
6. De organisatie van de communistische propaganda	44
7. De middelen van de communistische propaganda	46
Slot	48

INLEIDING

Deze verhandeling gaat uit van de realiteit van de oorlog in onze huidige samenleving. Deze oorlog is de strijd tussen de communistische- en de niet-communistische wereld. Deze strijd neemt velerlei vormen aan, dan weer openbaart hij zich als warme - dan weer als koude oorlog. Vaak lijkt hij voornamelijk ideologisch bepaald, dan weer lijkt het politieke karakter te overheersen. In de ene periode ligt het accent op diplomatieke -, in de andere periode op psychologische middelen. In het ene gebied wordt de strijd openlijk, in het andere gebied in hoofdzaak heimelijk gevoerd. Deze veelvormigheid van de oorlog in deze tijd en het groeiende besef van de noodzakelijkheid van kennis van zijn vele aspecten, stimuleert een toenemend aantal belangstellenden de studie van de verschillende onderdelen van deze strijd ter hand te nemen.

Zoals dit zo vaak op andere gebieden ook het geval is, ontbreekt het niet aan velerlei detailstudies, terwijl slechts een gering aantal studies zich bezighouden met een weergave van het gehele terrein van de oorlogvoering.

Het eerste hoofdstuk van deze verhandeling is een poging daartoe, waarbij zoveel mogelijk is aangesloten bij bestaande concepties, met die wijzigingen en aanvullingen die nodig geacht worden ten behoeve van een enigszins duidelijk en overzichtelijk geheel en / het accent gelegd is op de koude oorlog. / waarbij

Deze koude oorlog heeft verschillende zijden, de psychologische zijde vormt het onderwerp van het tweede hoofdstuk. Het voornaamste bestanddeel van de psychologische oorlogvoering is de propaganda. In de strijd van het communisme is de propaganda een machtig wapen. Zij vormt het onderwerp van het derde hoofdstuk. Alhoewel de totale betekenis van de propaganda wel zal worden aangegeven, gaat het in dit hoofdstuk toch voornamelijk om de propaganda in verband met de psychologische oorlogvoering van het communisme.

Al omvat psychologische oorlogvoering meer dan alleen de acties gericht op de tegenpartij, in deze verhandeling ^{zal} de psychologische oorlogvoering van het communisme in hoofdzaak omschreven worden voorzover zij gericht is op de tegenpartij: de niet-communistische wereld.

HOOFDSTUK I.

DE KOUDE OORLOG.

1. De oorlog in de samenleving.

Zo lang de mensheid bestaat is er oorlog gevoerd. De geschiedenis, zoals deze geleerd wordt, is voor een groot deel de geschiedenis van oorlogen. Gelet op de grote betekenis van de oorlogen in de ontwikkeling van de samenleving, is het wel zeer verwonderlijk dat men zich zo weinig heeft toegelegd op de bestudering van de oorlog als verschijnsel van die samenleving. Men heeft wel de krijgskunde ontwikkeld, maar niet een leer over de oorzaken van de oorlog of over de maatschappelijke gevolgen van een oorlog. Het is de grote verdienste van een Franse socioloog, Gaston Bouthoul, geweest dat hij in een werk - uitgekomen in 1951 en getiteld "Les guerres" - de aandacht vraagt voor een wetenschap welke zich bezig houdt met de oorlog als sociologisch verschijnsel. Zijn boek is te beschouwen als een poging om de betekenis, de grondslagen en de inhoud van een dergelijke wetenschap aan te geven.

Inderdaad is er wel geen tijd denkbaar dat een wetenschap over de oorlog meer noodzakelijk lijkt dan thans. Waar vroeger de schade en het leed veroorzaakt door oorlogen toch altijd vrij beperkt bleef, zijn de gevolgen van de moderne oorlog zo omvangrijk geworden, dat ze in geen enkele relatie meer staan met die van vroeger. De nieuwste ontwikkeling van de moderne vernietigingswapens op grote schaal heeft een peil bereikt, dat bij gebruik daarvan terecht gevreesd kan worden voor de vernietiging van onze beschaving.

Naast de erkenning van de schrikwekkende gevolgen van de moderne oorlog, groeit steeds meer het besef dat deze oorlog toch blijkbaar enkele functies vervult in de samenleving en daar veel steviger in verankerd is dan men vroeger wel meende. Dit besef werpt de vraag op of de oorlog nu eigenlijk evenzeer een wezenlijk onderdeel is van het menselijk leven als de levensdriften of dat hij te vermijden is, mits men de juiste maatregelen maar neemt. Al zijn er velen die menen dat oorlogen inhaerent zijn aan onze menselijke samenleving en daarom altijd zullen blijven bestaan, zijn er de laatste tijd toch ook anderen die steeds meer gaan wijzen op de mogelijkheid van het vermijden van oorlogen.

Het geloof in deze mogelijkheid zal gebaseerd moeten zijn op

inzicht in de oorzaken van oorlog. Alhoewel zeker nog geen eenstemmigheid bestaat over de oorzaken van oorlog, werpen onderzoekingen van de laatste tijd hier toch wel wat meer licht op en de neiging is merkbaar aan de bestudering van vraagstukken die op dit gebied liggen, meer aandacht te gaan besteden. Zo heeft het "Instituut voor Sociaal Onderzoek" te Oslo een prijs van 10.000 Noorse kronen uitgelooft voor het beste geschrift behandelend het "probleem van de betrekking van wetenschappelijk onderzoek tot de vredesproblemen". In 1954 heeft het bovengenoemde instituut een boek uitgegeven onder de titel "Research for Peace" waarin de drie belangrijkste ingezonden essays zijn opgenomen. In het rapport komt een - op grond van de inzendingen - samenvattende beschouwing voor over de oorzaken van de oorlog. Hieruit blijkt reeds duidelijk de veelheid en de gecompliceerdheid van die oorzaken. Al zal in een bepaalde situatie één factor kunnen prevaleren, als regel is er toch sprake van een complex van factoren die de oorzaak van een oorlog vormen. Zo zijn er ideologische, psychologische, politieke, economische en sociale factoren.

2. De warme oorlog.

In het verleden was het begrip oorlog altijd verbonden met geweld. Von Clausewitz omschrijft in zijn beroemde boek "Over den oorlog" het wezen van de oorlog aldus: "De oorlog is een daad van geweld om de tegenpartij aan onze wil te onderwerpen. Het fysieke geweld is het middel, de vijand tot onze wil te dwingen het doel". (Doel I, afd. 1, hoofdstuk 1, par. 2).

In het hiervoor genoemde boek van Gaston Bouthoul "Les guerres" komt op pag. 37 de volgende definitie voor van het begrip oorlog: "In één woord, de oorlog is een vorm van geweld die als wezenlijk kenmerk heeft dat hij methodisch en georganiseerd is, wat betreft de groepen die hem maken en wat aangaat de manier waarop deze hem voeren. Daarenboven beperkt in tijd en ruimte en onderworpen aan speciale rechtsregels, zeer veranderlijk naar plaats en tijdperk".

In de militaire beschouwingen over het doel van de oorlog wordt dit als regel op één van de volgende wijzen omschreven: de eigen wil opleggen aan de vijand; de wil van de vijand onderwerpen aan eigen wil; de wil tot tegenstand bij de vijand doen ophouden; de wil tot tegenstand van de vijand breken.

Er is feitelijk geen verschil in deze doelstellingen, zij komen op hetzelfde neer: de wil tot tegenstand bij de vijand breken

om daardoor de eigen wil op te kunnen leggen.

De warme oorlog is dus het met geweld opleggen van de eigen wil aan de tegenstander. Deze oorlog is altijd min of meer als een uiterst middel beschouwd, men ging hiertoe veelal eerst over nadat allerlei andere middelen - politieke, economische of psychologische - gefaald hadden.

De wapens van de warme oorlog hebben een geweldige evolutie doorgemaakt, de uitwerking van de primitiefste wapens is niet te vergelijken met die van de modernste. Deze veranderingen hebben vanzelfsprekend ook een evolutie veroorzaakt in de betekenis van de warme oorlog. De gevolgen van de oorlogen in het verleden waren lokaal, de moderne oorlog heeft universele gevolgen. Deze ontwikkeling heeft aanleiding gegeven tot een nieuwe opvatting over de warme oorlog. Deze strijd is zo verschrikkelijk geworden dat beide partijen zich van dit uiterst middel onthouden. Ook al zou men er in slagen de andere partij te vernietigen, dan is er grote kans dat de prijs de eigen vernietiging is. Deze opvatting houdt zeker niet in dat er geen "beperkte" warme oorlogen gevoerd zouden kunnen worden. De belangrijkste reden voor het niet meer willen voeren van een onbeperkte warme oorlog is het bezit bij beide partijen van nieuwe wapens met zeer grote vernietigingsuitwerking. Wanneer nu beide partijen hun strijd niet buiten een bepaald gebied brengen en zij bepalen zich tot het gebruik van de "conventionele" wapens, dan is een oorlog ontstaan die men zou kunnen aanduiden als "beperkte warme oorlog" of "kleine warme oorlog in de koude oorlog".

Gelet op de hierboven aangegeven ontwikkeling in de oorlogvoering, alsmede in verband met de huidige politieke situatie die bepaald wordt door de tegenstellingen tussen de communistische en de niet-communistische wereld, bestaat de laatste jaren de neiging te spreken over een nieuwe of veranderde oorlogvoering. Van een nieuwe oorlogvoering kan eigenlijk niet gesproken worden, terwijl de verandering slechts een verandering is van accent, dat verlegd wordt van de gewelddadige naar de niet-gewelddadige wapens. Deze veranderde oorlogvoering is niet slechts object van studie voor de krijgswetenschap, maar ook andere wetenschappen gaan haar steeds meer in beschouwing nemen. Alhoewel de beschrijvingen van de veranderde oorlogvoering op verschillende punten nog uiteenlopen, is er toch ook veel gemeenschappelijks. Over de naam heerst in ieder geval eenstemmigheid, men noemt haar allerwege de "koude oorlog".

3. De koude oorlog.

Van von Clausewitz zijn de beroemde woorden dat oorlog voortzetting is van politiek met andere middelen. Hij wil hiermee aangeven dat de oorlog een middel is ter bereiking van een politiek doel. Wanneer gezocht wordt naar een naam voor de strijd die tussen staten of groepen van staten gevoerd wordt en waarbij de ene partij haar wil poogt op te leggen aan de andere partij, dan is de term "politieke oorlogvoering" nog het meest bevredigend, omdat zij kan dienen als een aanduiding van het gehele terrein van de oorlogvoering, welk terrein dan naast de warme oorlog de overige vormen van oorlogvoering omvat welke kunnen dienen om de wil aan de tegenpartij op te leggen. Na de laatste wereldoorlog openbaart zich bij verschillende Amerikaanse beoefenaars der politieke en sociale wetenschappen de neiging meer aandacht te gaan besteden aan de studie van deze politieke oorlogvoering en haar onderdelen. In 1951 is er in Amerika een boek uitgekomen getiteld "Propaganda in war and crisis", waarin een serie opstellen van diverse schrijvers is opgenomen, handelend over de propaganda, vooral ook in het kader van de politieke oorlogvoering. In enkele van deze opstellen wordt het gehele terrein van de oorlogvoering voorgesteld als politieke oorlogvoering, welke zich bedient van verschillende middelen, waarvan de voornaamste zijn: diplomatie, propaganda, economische- en militaire middelen. De aanwending van de niet-militaire middelen om de eigen wil op te leggen aan die van de tegenpartij kan men "koude oorlog" noemen.

Dat de aanduiding politieke oorlogvoering zeker niet alle elementen en facetten van de oorlogvoering dekt, blijkt wel wanneer ideologische factoren in het geding komen. Deze kunnen zeer belangrijk zijn, zij kunnen aan de strijd ten grondslag liggen en daardoor ook het karakter van de gehele oorlogvoering bepalen. Zij kunnen zelfs zodanig overheersen dat de gehele strijd ook zou kunnen worden aangeduid als ideologische oorlogvoering.

In de oorlogvoering heeft de spionage altijd een belangrijke rol gespeeld. De moderne oorlogvoering is niet denkbaar zonder spionage. Dit geldt zowel voor de hete als voor de koude oorlog. Diplomatieke - economische - en psychologische oorlogvoering zullen gebaseerd moeten zijn op een zekere kennis, veelal verkregen door spionage.

Op grond van het bovenstaande kan thans de koude oorlog als

volgt geformuleerd worden: de strijd welke tezamen met de warme oorlog de politieke oorlogvoering vormt en welke tot doel heeft met niet-gewelddadige wapons de wil op te leggen aan de tegenpartij. Deze koude oorlog welke ten diepste een ideologische strijd kan zijn, wordt hoofdzakelijk als diplomatieke, economische en psychologische oorlog gevoerd, van welk geheel de spionnage een essentieel onderdeel vormt.

Uit het voorgaande blijkt dat de koude oorlog niet nieuw is, in de oudheid had men reeds oog voor zijn betekenis. In het India van vóór de Christelijke jaartelling bestond al een wetenschap der politiek vastgelegd in leerboeken. Een van de bekendste leerboeken (Arthasastra) is dat hetwelk toegeschreven wordt aan Kautilya, waarschijnlijk de schuilnaam van een kanselier van een in de vierde eeuw voor Christus levend vorst. In dit leerboek laat hij zich als volgt uit over de warme- en koude oorlog: "Wanneer gij het land van Uw vijand in bezit wilt nemen, zult gij een leger uitrusten om dit land te veroveren. Uw voetvolk zal als een zwerm sprinkhanen over zijn land neerstrijken. De wegen zullen daveren onder de wielen van Uw krijgswagens. Door de wapenen zullen tallozen van zijn en Uw krijgers gedood worden. Het vuur van de strijd zal de velden verschroeien en de woonsteden met de grond gelijk maken. Wanneer de macht van Uw leger groot is, zult ge de overwinning behalen en gij en Uw krijgslieden zullen roem oogsten. Maar de rijkdom van het land dat gij in Uw bezit wilde nemen zal vernietigd zijn. Ja, ge zult Uw eigen schuren van graan moeten ledigen om het volk in het overwonnen gebied te voeden. Uw krijgslieden zult gij moeten aanwenden om de woonsteden die zij eerst verwoest hebben, weer op te bouwen en er zullen vele jaren verstrijken voor de velden weer de oogst opleveron die zij vóór de strijd opbrachten. Is een dergelijke strijd niet veelal het najagen van waardeloze roem door Uw krijgsoversten? Neen, er zijn andere wegen om het land van Uw vijand in Uw bezit te krijgen, zonder dat ge de rijkdom van dit land verliest. En dit nu is de hoogste kunst van de oorlogvoering: Zend welgekozen mannen uit die het land van Uw vijand ongemerkt binnendringen. Laat hen de zwakten van de vijandelijke vestingen verkennen. Rust hen uit met rijke middelen, opdat ze de raadgevers van Uw vijand omkopen. Laat hen argwaan zaaien in de harten van zijn vrienden en laat hen het vuur van de haat in de harten van zijn vijanden aanstoken. Laat hen zijn vrouwen tot on-

trouw verleiden en breng afgunst onder zijn zonen. Beloof zijn slaven de vrijheid en laat hen zijn lijfwacht tot opstand aanzetten. Laat de bronnen waar de lastdieren van zijn strijdmacht drinken vergiften en de magazijnen waar zijn krijgsvoorraden zijn opgeslagen, verbranden. Laten zij wreedheden begaan onder het volk uit naam van Uw vijand, opdat zij morren zullen en Uw vijand haten. Zond eerst Uw vertrouwensmannen om dit te doen en laat dan pas Uw leger binnentrekken om het land in bezit te nemen. Want met zijn land in onrust en zijn vrienden en bloedverwanten tegen hem verdeeld, zal Uw vijand er niet aan denken slag tegen U te loveren. Hij zal vluchten en de veiligheid van zijn verborgen schuilplaats opzoeken, aan U zijn rijkdommen achterlatend".

Wanneer de koude oorlog reeds zo oud is, dan rijst de vraag waarom deze oorlog in de geschiedenis niet een grotere rol gespeeld heeft, alsmede de vraag waaraan dan de toenemende betekenis van de koude oorlog in deze tijd moet worden toegeschreven. Het zal niet gemakkelijk zijn de rol van de koude oorlog in allerlei gebeurtenissen te bepalen, omdat hij zich voor een deel in het verborgene afspeelt en zijn uitingen en resultaten nimmer zo exact zijn te bepalen als dit bij een warme oorlog mogelijk is. Verder, al was dan de warme oorlog een uiterst middel, toch werd vaak vrij snel naar dit middel gegrepen. In deze tijd is dit anders geworden. Men realiseert zich steeds meer dat een warme oorlog het einde van alle betrokken partijen kan betekenen. Bovendien groeit het besef dat de beoogde doelen geheel of practisch geheel ook op andere wijze bereikt kunnen worden. Deze opvattingen, alsmede een wereldsituatie welke steeds meer bepaald wordt door de strijd tussen het communisme en het niet-communisme, hebben in het geheel van de oorlogvoering het accent verlegd naar de koude oorlog.

Zoals hierboven is opgemerkt liggen aan de politieke oorlogvoering - en dus ook aan de koude oorlog - veelal ideologische tegenstellingen ten grondslag. De ideologie verschaft niet alleen een grondslag, maar ook een doel en een weg ter bereiking van het doel. Zij geeft niet slechts een rechtvaardiging van, maar ook een motor tot de strijd. Wanneer de koude oorlog een ideologische grond heeft, zal zij zich vooral ook richten tegen de ideologie van de tegenstander, veelal gepaard gaande met pogingen de eigen ideologie te verbreiden. !

De koude oorlogvoering zal - naast ideologische oorlogvoering -

vooral ook zijn diplomatieke - economische - en psychologische oorlogvoering. De diplomatieke oorlogvoering zal veelal bestaan uit politieke onderhandelingen die tot doel hebben de politieke macht van de tegenpartij zoveel mogelijk te verzwakken. De economische oorlogvoering heeft tot doel het materiële potentieel van de tegenpartij te verzwakken. Dit houdt niet slechts in de rechtstreekse aantasting van dat potentieel door sabotage, maar ook allerlei acties tot doel hebbend te voorkomen dat strategische materialen naar het land van de tegenpartij gaan.

Een van de belangrijkste middelen om de wil van een andere partij ondergeschikt te maken aan de eigen wil, is de psychologische oorlogvoering, waarvan de propaganda de voornaamste uitingvorm is. Bij de psychologische oorlogvoering zal door een bepaalde bewerking van de geest, of om het anders te zeggen: door de ondermijning van het moreel van de tegenpartij, de wil tot tegenstand gebroken moeten worden.

De spionage is een integrerend onderdeel van de koude oorlog. Doeltreffende spionage versterkt de eigen positie, omdat de wetenschap omtrent de tegenpartij vermeerderd wordt. Deze versterking kan indirect zijn: men weet meer van de kracht en de zwakheid van de tegenpartij. Zij kan echter ook direct zijn: inlichtingen bij de tegenpartij ingewonnen - en tot heden in eigen kamp onbekend - worden rechtstreeks voor eigen gebruik aangewend. Versterking van de eigen positie is - relatief gesproken - verzwakking van de positie van de tegenpartij. Deze verzwakking spreekt meer duidelijk wanneer de tegenpartij van een bepaalde monopoliepositie - welke zij op grond van bepaalde wetenschap had - beroofd wordt.

De koude oorlog zal zowel openlijk als in het geheim gevoerd worden. De politieke onderhandelingen kunnen in het openbaar - zij kunnen echter ook in het verborgen plaats vinden. De resultaten kunnen geheel of gedeeltelijk of in het geheel niet geopenbaard worden. De economische oorlogvoering kan voor een deel bovengronds en voor een ander deel clandestien gevoerd worden.

Sabotage geschiedt in het verborgen , hetgeen ook zal gelden voor een ondergrondse handel in strategische materialen.

De psychologische oorlogvoering zal voor een deel niet, maar voor een ander deel wel verborgen blijven. Het propagandistisch bewerken van personen of groepen zal veelal in het geheim geschieden, het verspreiden van geruchten is ook een activiteit die in het verborgene plaats heeft.

Het geheime karakter van de spionage is evident.

Hier voor is gehandeld over de "beperkte warme oorlog" of "kleine warme oorlog in de koude oorlog". Deze kan geen koude oorlog genoemd worden omdat gewelddadige middelen aangewend worden. Voor de burgeroorlog geldt eigenlijk hetzelfde. De revolutie en de staatsgreep liggen min of meer in het grensgebied van de warme en koude oorlog. Vanwege de gewelddadige aard van deze activiteiten is er aanleiding ze niet tot de koude oorlog te rekenen.

Dat het begrip "koude oorlog" tot een duidelijke realiteit geworden is bewijst wel de opneming in allerlei officiële stukken. In het door de Engelse Minister van Defensie aan het Parlement aangeboden "Statement on Defense 1955" is een belangrijke plaats ingeruimd aan de koude oorlog. In de introductie komt m.b.t. dit onderwerp de volgende passage voor: "Het is zeker geen onderdeel van het beleid van de regering om geen weerstand meer te bieden aan het communistische imperialisme in de koude oorlog. Zwakte en besluiteloosheid tegenover beperkte agressie zullen niet baten ter afwending van een grote oorlog. Het bestaan van kernwapens kan - zoals in Korea geschied is - de communistische machten van openlijke gewapende interventie afschrikken, vanwege het risico van ontwikkeling tot een onbeperkte oorlog. Maar gelijkelijk kan het de indirecte aanpak door infiltratie en subversieve activiteiten aanmoedigen. We zullen daarom, op één lijn met onze poging een afschrikkend middel te ontwikkelen en ons klaar te maken tegen een grote oorlog, onze verdediging tegen deze aanvalsmethode met alle ons ter beschikking staande middelen versterken, daaronder zonnodig begrepen het onderhouden van geschikte conventionele strijdkrachten. Wij moeten onze rol spelen met de andere landen van het Gemenebest en met onze bondgenoten, teneinde de verspreiding van het communisme over de wereld te weerstaan".

De grote betekenis die aan de koude oorlog wordt toegekend in vergelijking met de warme, blijkt duidelijk uit de in deze nota

voorgestelde prioriteit: 1. de opbouw van een afschrikwekkend middel; 2. het voeren van de koude oorlog; 3. de voorbereiding tegen een warme oorlog.

4. Het communisme en de warme oorlog.

In het communisme wordt onderscheid gemaakt tussen onrechtvaardige en rechtvaardige oorlogen. De onrechtvaardige oorlogen zijn de veroveringsoorlogen die de bourgeoisie voert tegen het proletariaat, de rechtvaardige oorlogen zijn de bevrijdingsoorlogen die het proletariaat voert tegen de bourgeoisie.

Het communisme huldigt t.o.v. de oorlog min of meer tweeslachtige opvattingen. Enerzijds staat men er huiverig tegenover, anderzijds onderkent men de voordelen voor het communisme. In hun beschouwingen over de oorlog maken de communisten, behalve het eerstgenoemde onderscheid, verschil tussen oorlogen van de imperialistische machten onderling en oorlogen van het imperialistische kamp tegen het communistische kamp.

Ten aanzien van de eerste soort is er de opvatting dat ze nadelig kunnen zijn, omdat ze vóór het einde het communistische kamp in de strijd kunnen betrekken. Aan de andere kant kan echter dit betrokken worden in die oorlog over het geheel gezien juist ten gunste van het communisme werken. Lenin was vast van mening dat het imperialisme zou leiden tot oorlogen tussen de imperialistische machten onderling. Na de tweede wereldoorlog gingen er stemmen op in de Sovjet-Unie die niet meer geloofden aan de onvermijdelijkheid van dergelijke oorlogen. Tegen deze opvatting is Stalin in zijn "Economische problemen van het Socialisme in de U.S.S.R." (1952) ingegaan. Hij verdedigt daarin de stelling dat de tegenstellingen tussen de kapitalistische landen onderling gezamenlijk groter zijn dan die tussen het kapitalistische en het socialistische kamp en hij noemt daarbij als voorbeeld de tweede wereldoorlog, die begon als een strijd tussen kapitalistische landen. Hij meent dat er geen garanties zijn tegen een ontwikkeling in overeenkomstige zin en dat daarom de opvatting van de onvermijdelijkheid van oorlogen tussen de kapitalistische landen van kracht blijft.

Met betrekking tot het tweede soort oorlog (tussen het kapitalistische en het communistische kamp) is er de neiging in het communisme deze voorlopig te nadelig te zien. Deze oorlog is pas voordelig wanneer de opbouw van het communistisch kamp geheel voltooid is en het kapitalistisch kamp volledig gedesintegreerd. Lenin was er

nog vast van overtuigd dat een oorlog tussen het imperialisme en het communisme onvermijdelijk was. Stalin schuift in deze opvatting een voorwaarde in, die de doctrine als zodanig niet aantast. Hij meent dat oorlog onvermijdelijk is indien de oorlogsophitsers vat krijgen op de massa's, maar dat de vrede bewaard kan blijven, indien "de volken de zaak van het behoud van de vrede in hun eigen handen nemen". (Pravda 17 febr. 1951). De huidige machthebbers in de Sovjet-Unie blijven rekening houden met de mogelijkheid dat hun vredesoffensief niet de uitwerking zal hebben die zij er van hopen en dat de macht van de "oorlogsophitsers" zo groot zal worden, dat deze het "kapitalistisch kamp" in een warme oorlog zullen meeslepen. Deze mogelijkheid is voor hen de rechtvaardiging van het op de been houden van sterke strijdkrachten. Verklaarde Malenkov op 12 maart 1954 in een verkiezingsrede nog dat een derde wereldoorlog de ondergang van de wereldbeschaving zou betekenen, op het ogenblik wordt door vele vooraanstaande communisten nadrukkelijk verzekerd dat een derde wereldoorlog het einde van de kapitalistische wereld zal zijn. Ook al geloven de communisten in de uiteindelijke overwinning van het communisme over het kapitalisme en ook al geloven ze dat de wereldoorlogen hun tenslotte winst opleveren, toch blijven zij ook realisten. Dit laatste houdt in dat zij een open oog hebben voor de mogelijke gevolgen van een oorlog met de modernste vernietigingswapens. Deze oorlog wensen zij thans niet vanwege de geweldige risico's daaraan nog verbonden en de ontegenzeggelijk hoge prijs die betaald zou moeten worden. En waarom? Het doel kan ook op andere wijze geheel of praktisch geheel bereikt worden: de koude oorlog.

5. Het communisme en de koude oorlog.

Het communisme streeft naar de wereldcommunistische maatschappij. Dit streven impliceert strijd tegen de kapitalistische wereld. Deze strijd kan, in navolging van het hierboven gestelde, politieke oorlogvoering genoemd worden. Hij wordt gevoerd op basis van een ideologie, die voor het communisme de betekenis heeft van leer, geloof en drijvende kracht. Vanwege de vele risico's voorlopig aan grote warme oorlogen verbonden, zullen deze vermeden worden. Indien deze oorlogen uitbreken tussen de "imperialistische" machten onderling, zullen zij benut worden om de zaak van het communisme te bevorderen. Indien nodig zullen beperkte warme oorlogen gevoerd worden. Burgeroorlogen, revoluties en staatsgrepen zullen de voort-

gang van het communisme moeten bevorderen. Overigens zal het communisme, ter bereiking van zijn doel, de koude oorlog voeren, d.w.z. door middel van politieke onderhandelingen, economische - en psychologische oorlogvoering zijn wil pogen op te leggen aan de tegenpartij.

De politieke onderhandelingen zullen vooral gericht zijn op de verscherping van de tegenstellingen tussen de niet-communistische landen en met name tussen die landen die in enig bondgenootschap tegen de communistische landen verenigd zijn.

De economische oorlogvoering zal tot doel hebben het materiele potentieel van het kapitalisme aan te tasten. Actieve en passieve sabotage zullen hiertoe aangewend worden. De passieve sabotage zal veelal de vorm aannemen van stakingen, die ogenschijnlijk een sociaal, maar in werkelijkheid een politiek doel hebben.

De psychologische oorlogvoering zal er vooral op gericht zijn het moreel van de kapitalistische wereld aan te tasten. Dit zal geschieden door allerlei mensen en groepen tegen elkaar op te zetten, waar geen spanningen zijn deze te scheppen en waar ze zijn ze te verscherpen. Spanningen tussen de klassen, tussen volken en hun regeringen en tussen landen onderling. Deze oorlogvoering zal een zondige houding t.o.v. het communisme moeten ontwikkelen dat de weerbaarheid tegen dat communisme ernstig ondergraven wordt.

Door spionage zal geprobeerd worden de kracht en de zwakheid van het kapitalistisch kamp te onderkennen en dit zekere monopolieposities - welke bestaan op grond van bepaalde wetenschap - te ontnemen.

De koude oorlog is voor de communisten de beste methode gebleken om de ontbinding van het kapitalistisch kamp te bevorderen. Deze desintegratie heeft de meeste kans op succes indien de tegenstellingen in dat kamp verdiept en verscherpt worden. Volgens het communisme bevat het imperialisme enkele fundamentele tegenstellingen die tenslotte zijn ondergang zullen betekenen. Deze tegenstellingen zijn die tussen kapitaal en arbeid, die tussen de imperialistische machten onderling en die tussen de imperialistische machten en de landen die door hen uitgebuit worden. Aan deze tegenstellingen - die door gewijzigde omstandigheden uiterlijk telkens kunnen veranderen, maar fundamenteel dezelfde blijven - wordt door de communisten de grootste aandacht besteed. Vooraanstaande communisten hebben bij herhaling op deze tegenstellingen gewezen. Zo merkt Molotov in zijn verslag "over de internationale situatie en de buitenlandse politiek

van de regering der USSR" (8-2-'55) het volgende op: "De buitenlandse politiek van de Sovjet-Unie is verplicht zowel met de aanwezigheid van aanzienlijke tegenstellingen tussen afzonderlijke kapitalistische landen, als ook met de tegenstellingen in deze landen zelf en zelfs binnen de afzonderlijke partijen van de kapitalistische klassen en groeperingen rekening te houden. Onze taak is het deze tegenstellingen te benutten in het belang van het behoud en de versterking van de vrede, ten einde de agressieve en anti-democratische krachten te verzwakken". (Voor een duurzame vrede, voor volksdemocratie, 18-2-1955).

De communisten gebruiken de term "koude oorlog" alleen in deze zin dat het Westelijk kamp een koude oorlog voert tegen de communistische landen. In een artikel over "Collectief leiderschap" in de Prawda van 27-12-1952 wordt hierover opgemerkt: "De politiek van de tegen de Sovjet-Unie gevoerde "koude oorlog" is ten enenmale vijandig aan de zaak van de vrede. Zij belet normale betrekkingen tussen de staten. Zij die tot deze agressieve politiek aansporen zijn gekant tegen onderhandelingen en overeenkomsten tussen soevereine staten en zij trachten vredelievende volken te intimideren met bedreigingen en wapengekletter".

De koude oorlog van het communisme wordt door massa's in het geheel niet onderkend, door velen slechts nu en dan, er zijn er echter ook velen die een open oog hebben voor het permanente karakter van deze oorlog. Een belangrijke bijdrage hiertoe vormt de studie van deze koude oorlog als geheel of van één van zijn aspecten door militairen, beoefenaars der politieke of sociale wetenschappen of door anderen. Al is er zeker geen eenstemmigheid in aanduidingen en onderscheidingen op het gebied van de koude oorlog, er is toch wel sprake van een zekere eenstemmigheid in de waardering van de betekenis van de koude oorlog van het communisme in deze tijd. Hieronder volgen dan enkele opvattingen m.b.t. de koude oorlog:

In 1950 is in Amerika een boek uitgekomen getiteld: "The front is everywhere" geschreven door W.R. Kintner, een Amerikaans officier die in het kader van zijn studie aan de Georgetown Universiteit en daarna, speciale aandacht gewijd heeft aan het militaire karakter van het communisme. Op blz. 169 schrijft hij: "Termieten oorlogvoering is een nauwkeuriger aanduidingZoals een boom moet rotten voor het hout grond kan verschaffen voor nieuwe groei, zo moet, volgens de communisten, de hele wereld zoals wij die ken-

nen, teruggebracht worden tot onherkenbare stukjes, voor zij hun nieuwe orde kunnen bouwen. Maar om de boom van het kapitalisme te vernietigen, moeten de stevige vezels die hem staande houden uitgehoud en verzwakt worden door termieten. Termieten-oorlogvoering stelt elke niet-communistische staat voor twee vijanden: één buiten en één binnen in. De vijand buiten is de U.S.S.R. van welks wedijver met de kapitalistische wereld Stalin opmerkte: "De een of de ander moet overwinnen". De vijand van binnen is de vijfde colonne en haar vrienden, sympathiserenden en volgelingen".

In 1951 verscheen een boek van de bekende Fransman Raymond Aron, "Les guerres en chaîne". Drie jaar later verscheen de Engelse uitgave "The century of total war". Op blz. 171 van de laatstgenoemde uitgave komt o.m. het volgende voor over de koude oorlog: "De koude oorlog is een beperkte oorlog - beperkt - echter niet wat betreft hetgeen op het spel staat, maar wat betreft de middelen door de oorlogvoerenden gebruikt. Vanuit het standpunt van het Westen bezien is hij - direct en onvermijdelijk - het resultaat van de gedragslijn welke gevolgd wordt door het Kremlin en de gehoorzamende partijen over de gehele wereld: propaganda, spionnage en sabotage, agitatie en massabewegingen, burgeroorlog zijn de vier typische vormen, meestal gecombineerd. We kunnen verder zeggen dat de koude oorlog het resultaat is van het Sovjetprogramma van wereldverovering, voor zo lang als het Kremlin zijn toevlucht niet neemt tot open oorlog".

In december 1954 heeft een Amerikaanse commissie, de zgn. National Planning Association, welke zich bezig houdt met de studie van de "planning" in de handel, de landbouw, de arbeid en de geleerde beroepen een verklaring uitgegeven over het Amerikaanse beleid in de nieuwe phase van de koude oorlog. Hierin komt de volgende passage voor: "De huidige oriëntering van de Sovjetpolitiek suggereert dat de meesters van het Kremlin - tenminste zolang als het duurt - een wereldconflict wensen te vermijden. Het schijnt aannemelijk dat zij niet overijld willen aandrijven op een derde wereldoorlog tot zij overtuigd zijn dat de eerste slag zo verwoestend zal zijn dat zij beslissend is. Zelfs dan zouden voortgaande successen in de koude oorlog werken als afschrikkend middel tegen overhaastig avontuur. Dus moeten wij verwachten dat voor enige tijd de Sovjet-Unie zal proberen haar heerschappij uit te breiden door infiltratie, subversieve activiteiten, zelfs door economische hulp

en, mogelijk bij gelegenheid, door locale militaire excursies, altijd de telkens groeiende macht in niet-conventieele wapens gebruikend als een middel tot politieke chantage op het Europese en op het Aziatische continent".

Het doel van de koude oorlog van het communisme is de landen van de vrije wereld zodanig tot desintegratie te brengen, dat zij zonder meer toevallen aan het communisme of rijp zijn voor de dodelijke slag.

De koude oorlog van het communisme stelt het Westen voor vele problemen. Een van de grote problemen is dat hij in bepaalde tijden verminderd of zelfs ten einde lijkt, terwijl er in werkelijkheid slechts sprake is van een tactiekverandering. Wil men de woorden en daden van de communistische machthebbers in hun werkelijke betekenis vatten, dan zal men deze niet op hun uiterlijke betekenis moeten waarderen, maar ze moeten bezien tegen een achtergrond van een communistische strijd die meer dan 100 jaar geleden begonnen is en tot doel heeft de vestiging van de wereldcommunistische maatschappij.

DE PSYCHOLOGISCHE OORLOGVOERING

1. Het begrip psychologische oorlogvoering.

Naarmate de psychologische oorlogvoering meer in de belangstelling komt te staan, neemt ook het aantal betekenissen dat aan het begrip wordt toegekend toe. Ogenschiijnlijk zal het in ieder geval moeten inhouden, dat het om oorlogvoering gaat en dat deze verbonden is met de psychologie. Hier beginnen zich echter de meningsverschillen reeds te vormen. Er zijn er die ontkennen dat hier sprake is van oorlogvoering, anderen menen dat deze oorlogvoering weinig te maken heeft met de psychologie. Eenerzijds is er de mening dat alleen t.a.v. een vijand gesproken kan worden over psychologische oorlogvoering, anderzijds dat ook het beïnvloeden van een neutrale partij, ja zelfs van de eigen partij, onder deze benaming gebracht kan worden. Er is een enge opvatting van het begrip die het met propaganda vereenzelvigt, er is de ruimere opvatting die ook let op de psychologische uitwerking van politieke-, economische- en militaire acties.

Het begrip heeft voor een deel de betekenis van oorlogvoering, voor een ander deel niet. Voorzover zij gericht is op de tegenpartij is er sprake van oorlogvoering. Immers zij vervult dan een belangrijke rol in het geheel van middelen dat in de politieke oorlogvoering aangewend wordt om de eigen wil op te leggen aan de tegenpartij. Voorzover er sprake is van het beïnvloeden van neutralen of vrienden kan er mogelijk van oorlogvoering gesproken worden. Dit geldt nog sterker wanneer het om de eigen groep gaat, het lijkt vreemd de versterking van het eigen moreel psychologische oorlogvoering te noemen. Toch wordt het begrip veelal in deze ruime zin gebruikt, dus de beïnvloeding van vijand, neutrale, vriend en eigen partij. De oorlogvoering wordt psychologisch genoemd, omdat zij steunt op de wetenschap der psychologie ^{en de psychische} gesteldheid tot object heeft. De psychologische oorlogvoering zal zich voornamelijk bedienen van propaganda, zij wordt echter mede bepaald door allerlei handelingen die een psychologisch effect hebben met betrekking tot de oorlogvoering.

Op grond van het bovenstaande is het mogelijk tot de volgende definitie te komen: De psychologische oorlogvoering vormt zowel een onderdeel van de koude als van de warme oorlog, haar doel is een psychologische beïnvloeding van tegenpartij, eigen partij, neutrale en vriend, in het belang van de oorlogvoering, haar voornaamste wapen ter bereiking van het doel is de propaganda.

Waar de psychologische oorlog een onderdeel is van de oorlog zal hij ook door de Staat gevoerd worden. De Staat kan hiertoe eigen organen

hebben en kan ook hulp verlenen aan particulieren die zich hiertoe inzetten. Zowel de Sowjet-Unie als de Verenigde Staten hebben een organisatie op het gebied van de psychologische oorlogvoering welke geleid wordt door de Overheid.

Voor de tweede wereldoorlog word het begrip psychologische oorlogvoering praktisch alleen in militaire zin gebruikt. Na de oorlog toen het begrip "koude oorlog" zich vormde, ging men de ruimere betekenis van deze psychologische oorlogvoering inzien en gingen ook anderen dan militairen zich met de studie ervan bezighouden. Zo bestaan er thans studies over dit onderwerp van beroepsmilitairen, van niet-beroepsmilitairen die in de oorlog met deze psychologische oorlogvoering te maken gehad hebben en van niet-militairen. In allerlei militaire periodieken verschijnen de laatste jaren artikelen van militairen die wijzen op de grote betekenis van de psychologische oorlogvoering, niet alleen in de warme, maar ook in de koude oorlog. Bijzonder waardevol zijn de bijdragen van degenen die in de laatste oorlog met de psychologische oorlogvoering te maken hebben gehad en na de oorlog hun ervaringen in een studie hebben vastgelegd. Een voorbeeld hiervan is het -in militaire kringen veelal als standaardwerk gebruikte- boek van de Amerikaanse hoogleraar Paul M.A. Linebarger "Psychological Warfare". Dit boek is in 1948 verschenen en handelde geheel over de psychologische oorlogvoering in de militaire zin. Mogelijk onder druk van de nieuwe situatie -veelal aangeduid als koude oorlog- en het verschijnsel van allerlei publicaties op het gebied van de psychologische oorlogvoering, verscheen in 1954 een tweede druk. Hierin is een geheel nieuw deel opgenomen handelend over de na-oorlogse situatie. Alhoewel het enerzijds aansluit bij de eerste drie delen van het boek en sterk militair bepaald blijft, is het onderwerp hier toch in een veel ruimere zin behandeld, waardoor ook de niet-militaire elementen tot uitdrukking gebracht worden. Ook niet-militaire schrijvers bestuderen met groeiende belangstelling het verschijnsel van de psychologische oorlogvoering. In kranten en tijdschriften neemt het aantal artikelen op dit gebied toe. Speciale studies worden aan het onderwerp gewijd. Zo kwam in 1951 in Frankrijk een boek uit getiteld "La guerre en question". De schrijver, Jules Monnerot -die reeds bekendheid verworven heeft door zijn studies over het communisme- behandelt de strijd tussen de communistische en niet-communistische wereld en toont aan hoe deze in hoofdzaak een psychologische oorlog is.

De psychologische oorlogvoering is op verschillende wijzen verbonden met de andere zijden van de koude oorlog. Behalve dat zij op het-

zelfde doel gericht is, ondersteunt zij vaak direct de diplomatieke- en economische oorlogvoering, welke op hun beurt de psychologische oorlogvoering mede bepalen. Politieke onderhandelingen, alsmede economische maatregelen, kunnen een duidelijk psychologisch effect hebben.

2. Het moreel in verband met de psychologische oorlogvoering.

Hiervoor is als het doel van de oorlogvoering gesteld het opleggen van de wil aan de tegenpartij. Ook de psychologische oorlogvoering dient dit doel; ten aanzien van de vijand zal dit neerkomen op het breken van diens wil tot strijden, met betrekking tot de eigen partij het versterken van de wil tot strijden. Indien in verband met de oorlogvoering over "moreel" gesproken wordt, dan komt dit begrip voor een belangrijk deel overeen met de wil tot strijden. Indien de beïnvloeding van neutralen en vrienden buiten beschouwing gelaten wordt, zou men psychologische oorlogvoering dus ook kunnen noemen: het versterken van het eigen moreel en het ondermijnen van het moreel van de tegenpartij. Er zijn een aantal factoren die van grote invloed zijn op dit moreel. Al ligt het begrip buiten de materiële sfeer, toch spelen stoffelijke factoren een belangrijke rol. Voedsel, kleding en opwekkende middelen kunnen in bepaalde omstandigheden het moreel in belangrijke mate bepalen. Om het moreel op peil te houden zal men niet beneden een bepaald materieel minimum kunnen gaan. Het geloof in de goede zaak, in het doel waarvoor men strijdt, is een voornamelijk factor in het moreel. Vertrouwen in de leiding eveneens, vertrouwen in deze zin dat men gelooft dat deze leiding de juiste weg bewandelt en de geschiktste middelen aanwendt ter bereiking van het gestelde doel. Naast vertrouwen in de leiding is vertrouwen in elkaar een belangrijke moreelbepalende factor. Ter opbouw van het moreel is het van veel belang de tegenstellingen die in eigen kamp bestaan en die het moreel kunnen aantasten te elimineren indien zulks niet mogelijk is, toch in ieder geval zoveel mogelijk te verzachten. De psychologische oorlogvoering gericht op de versterking van het eigen moreel zal oog moeten hebben voor

bovengenoemde factoren. De psychologische oorlogvoering welke gericht is op de ondermijning ^{van het moreel} van de tegenpartij echter eveneens. Zij zal pogen het geloof in de goede zaak te verzwakken. Zij zal pogen aan te tonen dat het doel nimmer te bereiken is of dat het werkelijke doel tegengesteld is aan het beweerd doel. Zij zal de leiding in discredit pogen te brengen door te wijzen op haar onedele motieven, haar verkeerde instelling, haar onbekwaamheid en wat er alzo meer aan slechts aangevoerd kan worden. Een veel beproefde methode om het moreel van de tegenpartij

te ondermijnen is het vergroten van de tegenstellingen welke in haar kamp bestaan. De tegenstellingen dienen eerst opgespoord te worden, en kunnen ook tegenstellingen gemaakt worden. Waar ze bestaan dienen ze verscherpt te worden. Scharpe, op alle mogelijke manieren lovend gehouden, tegenstellingen hebben op de duur een ontbindende invloed op het geheel. Zij ondermijnen de eenheid en veroorzaken conflicten die de kracht van de gemeenschap ernstig aantasten.

De psychologische oorlogvoering beperkt zich niet tot de eigen partij en de tegenpartij, maar richt zich als regel ook tot neutralen en vrienden, wier wil in deze zin beïnvloed dient te worden, dat de neutralen tot vrienden worden en de vrienden tot groter vrienden. Dit zal geschieden door de tegenpartij voor te stellen als een bedreiging voor de mensheid, als schadelijk voor individu en gemeenschap, terwijl de eigen partij in tegengestelde zin wordt voorgesteld. Het op alle mogelijke wijzen verbonden zijn met de eigen partij wordt voorgesteld als een dienst aan de gemeenschap en bovendien voor de betrokkene voordelig. Allerlei vriendelijke acties zullen een welwillend klimaat moeten scheppen, waaruit tenslotte een permanent welwillende houding zal moeten voortkomen. Zoals de psychologische oorlogvoering ten opzichte van de vijand zich voor een belangrijk deel tot het vergroten van de tegenstellingen ^{beperkt} zo wordt ten opzichte van neutralen en vrienden, evenals geldt voor de tegenstellingen in eigen kamp, zoveel mogelijk gepoogd de tegenstellingen op te hopen en daarvoor in de plaats bepaalde bindingen te vestigen.

3. De propaganda in verband met de psychologische oorlogvoering.

De betekenis van de propaganda is veelomvattend. De resultaten van de wetenschap der psychologie hebben het inzicht in haar aard en mogelijkheden vordiept. De toepassing van andere wetenschappen heeft een geweldige vlucht gegeven aan haar verspreidingsmiddelen. Zij kan in belangrijke mate meewerken aan de vorming van de publieke opinie, welke in de democratie van zeer grote betekenis is en in autoritair geregeerde landen toch altijd een factor blijft waarmee de regeerders ernstig rekening hebben te houden.

De moderne mens, die in een steeds gecompliceerder wereld leeft, heeft -om de situatie om zich heen te kunnen begrijpen- telkens nieuwe kennis nodig. Hij mist veelal de tijd, de gelegenheid of de interesse om zich hierover enigszins grondig op de hoogte te stellen. Het gevolg is dat hij m.b.t. allerlei zaken slechts een zeer oppervlakkige kennis

bezit, welke hem veelal door middel van propaganda is bijgebracht. Het leven is niet meer denkbaar zonder propaganda. Op velerlei gebied en op alle mogelijke manieren wordt de mens propagandistisch beïnvloed. Al kan dus de betekenis van de propaganda niet gemakkelijk overschat worden, aan de andere kant blijft toch ook waar dat zij zeer zeker haar beperkingen heeft, welke enerzijds liggen in de omstandigheden van hen tot wie de propaganda gericht wordt, anderzijds in hun psychische gesteldheid.

Het hoofdbestanddeel van de psychologische oorlogvoering is de propaganda. Over de relatie tussen psychologische oorlogvoering en propaganda laat Paul M.A. Linebarger zich in zijn hierboven genoemde boek *"Psychological Warfare"* o.m. als volgt uit: Psychologische oorlogvoering, in de ruime zin, bestaat uit de toepassing van onderdelen van de wetenschap der psychologie op de oorlogvoering; in de enge zin omvat zij het gebruik van propaganda tegen de vijand, tezamen met die militaire operationele maatregelen welke de propaganda kunnen aanvullen (blz. 25). In zijn boek geeft de schrijver ook de in 1953 gegeven definitie van psychologische oorlogvoering van de Amerikaanse "Verenigde Chefs van Staven": Psychologische oorlogvoering omvat het planmatig gebruik van propaganda en verwante maatregelen van informatieve aard, beogend de meningen, emoties, instellingen en het gedrag van de vijand of andere vreemde groepen zodanig te beïnvloeden als nodig is om het volvoeren van het nationale beleid en het volbrengen van nationale doeleinden te ondersteunen.

Met betrekking tot de propaganda is er na de tweede oorlog duidelijk sprake van een toenemende belangstelling voor haar verschillende aspecten. Met de voortgang van de sociale en politieke wetenschappen ontwikkelt zich ook de studie van de propaganda in haar verschillende vormen, zoals politieke propaganda en commerciële propaganda en in haar relatie tot speciale onderwerpen, zoals de publieke opinie of de oorlog. In 1955 is er een studie uitgekomen van Dr.G.A.M. Vogelaar, getiteld *"Systematiek en Spelregels van de Overheidsvoorlichting"*, waarin zelfs gepleit wordt voor een speciale voorlichtingswetenschap. De schrijver meent dat het zeer nuttig zou zijn, indien m.b.t. onderwerpen zoals reclame, politieke propaganda, perswozen, "public relations" en al dergelijke terreinen, de studie van de verwantschap van al deze terreinen en de gemeenschappelijke noemer waartoe zij herleid kunnen worden, ter hand zou worden genomen.

Er bestaan velerlei omschrijvingen van het begrip propaganda. Hieronder volgen er een drietal:

"In deze algemene en ruime opvatting is propaganda alle voorlichting die de voorgelichten door een gekleurde voorstelling van feiten poogt te brengen tot opvattingen of actie in bepaalde zin, dus ongeveer wat wij wilsbeïnvloedende voorlichting noemen. Wanneer men nu het pejoristisch element, hetwelk velen in het begrip menen te moeten brengen, eens even wegdenkt, dan is propaganda in de ruime betekenis het best te kenmerken als persuasieve (overredende) voorlichting."

(Dr. G.A.M. Vogelaar - Systematiek en Spelregels van de Overheidsvoorlichting. 1955 blz. 77)

"Laten we besluiten met te zeggen dat de Propaganda een karakteristieke werkelijkheid is van onze huidige beschaving. Zij is voortaan een wetenschappelijke techniek die, zowel door voortdurende actie als door het rationele ^{en} methodische benutten van zekere middelen, tot doel heeft de instemming van de massa's ten opzichte van een idee of een doctrine te wekken, de steun van hun opinie te verkrijgen, ja zelfs ^{hen} te wikkelen in een bepaalde actie."

(Jacques Driencourt - La Propaganda nouvelle force Politique - 1950 - blz. 26)

"Propaganda omvat het planmatig gebruik van enige vorm van mededeling, beogend de geesten, emoties en daden van een bepaalde groep voor een speciaal doel te beïnvloeden."

(Paul M.A. Linebarger - Psychological Warfare. 1954 - blz. 39)

Op grond van het bovenstaande zou een definitie van het begrip "propaganda" in verband met de psychologische oorlogvoering als volgt kunnen luiden: Propaganda ten dienste van de psychologische oorlogvoering is de activiteit welke door het planmatig gebruik van de daartoe geëigende middelen beoogt zodanig in te werken op de opinie en instelling van een bepaalde groep personen, dat daaruit handelingen ten gunste van de eigen oorlogvoering voortkomen.

4. Het effect van de propaganda.

Uit de bovenstaande definitie blijkt dat het doel van de propaganda een zodanige beïnvloeding is dat daaruit bepaalde daden voortkomen. Daar gaat het tenslotte om, een veranderde opinie of instelling is niet voldoende, indien deze zich ook niet uit in daden ten gunste van de doeleinden van de psychologische oorlogvoering. Zo zullen de communisten

gaarne zien dat in de Westerse wereld door hun propaganda een vriendelijker houding t.o.v. de Sovjet-Unie ontstaat of een onvriendelijke houding t.o.v. Amerika, zij hopen echter op meer, n.l. op acties ten gunste van de Sovjet-Unie en tegen Amerika.

Deze activiteit zal eerst plaats kunnen vinden na een zekere beïnvloeding van min of meer aan de oppervlakte aanwezig of dieperliggende gebieden van de persoonlijkheid. Verschillende verdelingen en aanduidingen zijn mogelijk, hier zal het onderscheid gevolgd worden dat Dr. A.M.J. Chorus maakt in zijn boek "Grondslagen der Sociale Psychologie" (1953). Hij handelt daarin m.b.t. het sociale gedrag van de mens over "opinie" en "instelling". Op de volgende wijze omschrijft hij o.m. de opinie: "Opvatting is een algemene neutrale term voor een vorm van kennis betreffende iets of iemand. Is deze vorm van kennis, dit geheel van oordelen en redeneringen, kritisch doordacht en gefundeerd dan noemen we zulks een wetenschappelijke opvatting of zekere kennis; is die opvatting niet kritisch gefundeerd, meer of minder vaag, subjectief en toevallig van aard dan spreken we van opinie of mening, soms van vermoeden of gevoelen al naar gelang we ons meer of minder zeker voelen van onze opvatting. In zulk een opinie zit impliciet een oordeel of geheel van oordelen opgesloten, waarin vroegere waarnemingen, herinneringen, verbeeldingen en gedachten een rol spelen." (blz. 335) De "instelling" wordt o.m. als volgt omschreven: "Er is vooreerst een zekere gereedheid of bereidheid tot actie in opgesloten..... Verder wordt die gereedheid gedragen door een zekere mate van emotionele druk en gerichtheid van het streven: er is belangstelling in een bepaalde richting. En als zodanig oefent de instelling op de persoon een zekere determinerende strekking uit: de persoon wordt door zijn instelling selectief ten aanzien van de dingen in zijn omgeving. Tenslotte is de instelling geen gedraging als zodanig maar datgene wat gedrag mogelijk maakt en bepaalt." (blz. 342) De schrijver noemt attitude, instelling en gezindheid practisch in één adem; het verschil tussen de laatste twee ziet hij in deze zin dat de term instelling meer rekening houdt met "uitwendige" gereedheid en de term gezindheid meer verwijst naar een "innerlijke" gesteltenis, (blz. 346)

Het gaat er om door propaganda tot handelen te brengen. Daartoe moeten de opinie en de instelling beïnvloed worden. De instelling wortelt weer in dieper liggende gebieden van de menselijke persoonlijkheid, waar de drijven de meest fundamentele trek van de menselijke natuur bepalen: de bevrediging van behoeften. De instelling komt tot stand onder invloed van aanleg, ervaring ^{en} milieu. Vooral is hier ook van belang de

mate van verbondenheid met een bepaalde groep. Is die verbondenheid groot, dan is de instelling van de groep veelal ook die van het lid van de groep.

Er zijn een aantal voorwaarden waaraan voldaan dient te worden, wil de propaganda zoveel mogelijk succes hebben en deze voorwaarden bepalen de tactiek van de propaganda. Hieronder zullen er een ~~drietal~~ genoemd worden:

In de eerste plaats zal er rekening gehouden moeten worden met de factoren welke een rol gespeeld hebben bij de vorming van de opinie en de instelling. Er zal vooral ook rekening moeten worden gehouden met de diepste behoeften welke hun invloed uitoefenen op de instelling, omdat de propaganda zich zal moeten richten op de bevrediging van deze behoeften.

De propaganda zal zich van symbolen en leuzen moeten bedienen. Deze zullen onderdelen van de doctrine op korte, krachtige en sprekende wijze weer moeten geven en -althoewel ontleend aan rationele concepties- een emotioneel effect moeten bewerken.

Van groot belang is de voortdurende herhaling. Wanneer een bepaalde boodschap telkens wordt ingehamerd en de omstandigheden zijn overigens niet ongunstig voor het ingang doen vinden van deze boodschap, dan kan deze herhaling een uitermate belangrijke bevorderende factor zijn. In het meergenoemde boek "propaganda in war and crisis" worden in een opstel van Daniel Lerner, getiteld "Effective Propaganda, Conditions and Evaluation" de volgende voorwaarden voor een effectieve propaganda genoemd: 1. De aandacht van het publiek moet verkregen worden. 2. Het geloof van het publiek moet verkregen worden. 3. De ontvankelijkheid van het publiek moet de wijzigingen welke de propaganda beoogt insluiten als een aannemelijk alternatief t.o.v. huidige verwachtingen. 4. De omgeving van het publiek moet de door de veranderde verwachtingsstructuur voorgeschreven handelingen mogelijk maken.

Welk effect kan -met inachtneming van de noodzakelijke voorwaarden- van de propaganda verwacht worden? Een opinie welke hoofdzakelijk gevormd wordt door verstandelijk denken kan gewijzigd worden indien het verstand de propaganda aanneemt. Naarmate het gevoelsleven meesprekt in de opinie, wordt de betekenis van de "kennis" welke de propaganda verschaft minder. Waar nu in de instelling het gevoelsleven een groter invloed uitoefent dan in de opinie, geldt hier nog in sterkere mate de verminderde betekenis van kennisverschaffende propaganda. Kan de instelling veranderd worden en zo ja ook door propaganda? Men is

het er algemeen wel over eens dat de instelling veranderd kan worden, zij het ook dat hieraan veelal een lang proces voorafgaat. Al speelt in de instelling het gevoel een belangrijker rol dan in de opinie, het verstandelijk element is evenzeer aanwezig en een voortdurende kennisverschaffende voorlichting kan zeker een ontwikkeling in de gewenste richting bevorderen. Het gevoelselement in de instelling eist een ander-soortige bewerking. Om dit te doen veranderen zullen vaak geheel nieuwe ervaringen noodzakelijk blijken, terwijl nieuwe bevredigingsmogelijkheden gezocht zullen moeten worden voor de behoeften welke aan de oude instelling ten grondslag lagen. Wanneer iemand een anti-Amerikaanse instelling heeft, dan kan deze op verschillende manieren tot stand gekomen zijn. Hij kan een beperkt aantal Amerikanen ontmoet hebben in zijn leven en met al deze Amerikanen onaangename ervaringen opgedaan hebben. Het kan ook zijn dat hij in een anti-Amerikaans milieu is opgevoed en dus altijd slechts in ongunstige zin over Amerikanen heeft horen spreken. Een op deze wijze verworven instelling zal niet zo gemakkelijk "woggepraat" kunnen worden, het is niet onwaarschijnlijk dat een dergelijke bewerking zelfs geheel zonder succes blijft. Het zal veelal blijken dat hij een groot aantal prettige ervaringen met Amerikanen moet opdoen, voor hij zijn instelling gaat wijzigen. Spruit zijn anti-Amerikaanse instelling voort uit zijn agressieve natuur, dan zal veelal blijken dat zijn instelling slechts verandert indien hij een nieuw object voor zijn agressieve behoeften vindt. De kansen van de propaganda om de instelling te veranderen zijn minder groot dan om de opinie te veranderen, toch zijn zij zeker aanwezig. In het voorbeeld hierboven genoemd zal een voortdurende belichting van de goede zijden van de Amerikanen zeker op de duur invloed kunnen uitoefenen. Nog beter zal werken het in aanraking brengen met Amerikanen met wie geen onaangename, maar juist de prettigste ervaringen worden opgedaan. Deze bewerking biedt een groot aantal mogelijkheden. Men kan de betrokkene uitnodigen om enige tijd naar Amerika te komen. Men kan hem in zijn eigen land in gezelschap brengen van Amerikanen die hem zeker sympathiek zullen zijn. Men kan hem literatuur verschaffen over Amerika. Men kan hem films tonen over dat land. Men kan hem bijeenkomsten van Amerikanen bij laten wonen. Men kan pogen de banden die hij heeft met een groep welke anti-Amerikaans is ingesteld te verbreken. De propaganda varieert hier van direct tot indirect.

5. De middelen van de propaganda.

De middelen van de propaganda zou men kunnen onderscheiden in directe en indirecte middelen. Met de laatste worden bedoeld bepaalde acties die ogenschijnlijk geen of niet allereerst een propagandadoel dienen, maar in werkelijkheid in de eerste plaats dat doel hebben, zoals culturele manifestaties, tentoonstellingen, sport e.d. De bedoeling hiervan is vooral om een welwillender klimaat te scheppen t.o.v. het land of de groep die de acties uitvoert. Dit resultaat kan bereikt worden door een ballot uitvoering, maar ook door een landbouwtentoonstelling, een wetenschappelijk congres of een voetbalwedstrijd. Deze methodiek is voornamelijk gebaseerd op de neiging van de mens, wanneer bij bepaalde kwaliteiten van een ander bewondert, minder goede eigenschappen in een vriendelijker licht te zien.

Met betrekking tot de directe propaganda zou het volgende onderscheid gemaakt kunnen worden:

1. het gesproken woord,
2. geschriften,
3. visuele middelen.

De ontwikkeling van de techniek heeft ook de stoot gegeven tot de ontwikkeling van de mogelijkheden om op snelle wijze, op grote schaal en op verre afstand propaganda te voeren. Door de radio is de gehele wereld bereikbaar geworden.

Het gesproken woord blijft een belangrijk propagandamiddel. De betekenis ervan wordt niet slechts bepaald door de kennis die verschaft wordt, maar veelal ook door de emotionele uitwerking. Het publiek reageert als massa -in de zin van een groep mensen die bij elkaar is- veelal anders op propaganda dan degenen die deze massa vormen zouden doen indien ze alleen zouden zijn. Het gesproken woord, op de juiste wijze gebracht en in de juiste omgeving, kan een machtig effect uitoefenen.

Propaganda door middel van geschriften biedt vele mogelijkheden, waarvan de voornaamste wel zijn boeken, kranten, tijdschriften. Het grote voordeel van het geschreven woord boven het gesproken woord is dat het eerste ~~deek~~ veel duurzamer is. Het geeft meer aan kennis, immers hoe- veel vervliegt niet wanneer men mondeling wordt toegesproken. Men heeft meer mogelijkheden tot verstandelijke bezinning. Een nadeel is dat het hierboven genoemde emotionele element dat bij het gesproken woord zo sterk aanwezig kan zijn, gemist wordt.

Onder de visuele middelen van de propaganda neemt de film de be-

langrijkste plaats in. Naarmate de ontwikkeling van de techniek hier perfectionerend werkt, stijgt de betekenis van de film als propaganda-middel. Het zien van iets maakt op de meeste mensen een groter indruk dan het horen vertellen. Het zien naar een film is een gemakkelijke manier om iets op te nemen, dus ook om beïnvloed te worden. Indien de film "sprekend" is, komt er nog bij de invloed van het gesproken woord, dat in combinatie met de beelden krachtig kan worden. Het zelfde geldt min of meer voor het toneel. In verschillende kringen is men zich de laatste tijd in toenemende mate bewust van de belangrijke rol welke het toneel kan spelen als middel van de propaganda.

Enkele bijzondere propagandamiddelen, welke te beschouwen zijn als combinaties van de voornoemde middelen en die succesvol kunnen werken, zijn het geïllustreerde blad en de muziek. Het geïllustreerde blad heeft de aantrekking van het visuele, verbonden met niet te uitvoerige beschrijvingen en verhalen. Muziek -als begeleiding van andere middelen, maar ook in de vorm van liederen- oefent vooral een emotionele werking uit.

Met betrekking tot propaganda gevoerd in het kader van de psychologische oorlogvoering, wordt wel eens onderscheid gemaakt tussen witte, grijze en zwarte propaganda. Het criterium is hoofdzakelijk de bron. Witte propaganda wordt openlijk gevoerd en vermeldt haar bronnen. Zwarte propaganda vermeldt geen bronnen of noemt andere dan de werkelijke. Een belangrijk hulpmiddel van de zwarte propaganda is het gerucht. Het ontstaat in het verborgen, de bron is niet bekend of met opzet wordt een valse bron genoemd. De grijze propaganda kenmerkt zich wat de bron betreft door vaagheid, deze wordt in het midden gelaten.

DE PSYCHOLOGISCHE OORLOGVOERING VAN HET COMMUNISME1. De relatie tussen de psychologische en de koude oorlog van het communisme.

In het eerste hoofdstuk is de koude oorlog als volgt geformuleerd: De strijd welke tezamen met de warme oorlog de politieke oorlogvoering vormt en welke tot doel heeft met niet-gewelddadige wapens de wil op te leggen aan de tegenpartij. Deze koude oorlog, welke ten diepste een ideologische strijd kan zijn, wordt hoofdzakelijk als diplomatieke, economische en psychologische oorlog gevoerd, van welk geheel de spionage een essentieel onderdeel vormt.

De strijd van het communisme werd als volgt aangegeven: Het communisme streeft naar de wereldcommunistische maatschappij. Dit streven impliceert strijd tegen de kapitalistische wereld. Deze strijd kan, in navolging van het hierboven gestelde, politieke oorlogvoering genoemd worden. Hij wordt gevoerd op basis van een ideologie, die voor het communisme de betekenis heeft van leer, geloof en drijvende kracht. Vanwege de vele risico's voorlopig aan grote warme oorlogen verbonden, zullen deze vermeden worden. Indien deze oorlogen uitbreken tussen de "imperialistische" machten onderling, zullen zij benut worden om de zaak van het communisme te bevorderen. Indien nodig zullen beperkte warme oorlogen gevoerd worden. Burgeroorlogen, revoluties en staatsgrepen zullen de voortgang van het communisme moeten bevorderen. Overigens zal het communisme, ter bereiking van zijn doel, de koude oorlog voeren, d.w.z. door middel van politieke onderhandelingen, economische en psychologische oorlogvoering zijn wil pogen op te leggen aan de tegenpartij.

Met betrekking tot de psychologische oorlogvoering in het kader van de koude oorlog van het communisme werd het volgende gesteld: De psychologische oorlogvoering zal er vooral op gericht zijn het moreel van de kapitalistische wereld aan te tasten. Dit zal geschieden door allerlei mensen en groepen tegen elkaar op te zetten, waar geen spanningen zijn deze te scheppen en waar ze zijn ze te verscherpen. Spanningen tussen de klassen, tussen volken en hun regeringen en tussen landen onderling. Deze oorlogvoering zal een zodanige houding t.o.v. het communisme moeten ontwikkelen dat de weerbaarheid tegen dat communisme ernstig ondergraven wordt.

In het tweede hoofdstuk werd de psychologische oorlogvoering als volgt gedefinieerd: De psychologische oorlogvoering vormt zowel een onderdeel van de koude als van de warme oorlog, haar doel is de psychologische beïnvloeding van tegenpartij, eigen partij, neutrale en vriend

in het belang van de oorlogvoering, haar voornaamste wapen ter bereiking van het doel is de propaganda.

Wanneer deze definitie vergeleken wordt met de gegeven omschrijving van de psychologische oorlogvoering in het kader van de koude oorlogvoering van het communisme, dan blijkt dat deze definitie ruimer is, omdat daarin behalve de tegenpartij ook is opgenomen de eigen partij, neutrale en vriend. Psychologische oorlogvoering is niet slechts ondermijning van het moreel van de tegenpartij, maar ook opbouw van het moreel van de eigen partij en psychologische beïnvloeding van vrienden en neutralen. Het belangrijkste object blijft de tegenpartij en in het hiernavolgende zal daarom de nadruk gelegd worden op de psychologische oorlogvoering van het communisme zoals deze zich richt op de tegenpartij. Het doel hiervan is een zodanige aantasting van haar moreel dat de wil tot tegenstand wordt gebroken.

Bij de behandeling van de psychologische oorlogvoering in het algemeen werd gewezen op de verbondenheid van deze met de andere onderdelen van de koude oorlog. Dit geldt met name ook in de koude oorlog van het communisme. Alle onderdelen werken mee aan hetzelfde doel. De psychologische oorlogvoering helpt ook de diplomatieke en economische oorlogvoering van het communisme, welke omgekeerd weer de psychologische oorlogvoering bevorderen. Wat de diplomatieke oorlogvoering betreft denke men slechts aan de onderhandelingen van de Sovjet-Unie met Joegoslavië, Oostenrijk en West-Duitsland, aan de verschillende bijeenkomsten van de "grote vier", aan de totstandkoming van de NATO en SEATO. Van grote betekenis in dit verband was de conferentie van Genève in de zomer van 1955, welke een zodanig effect had dat velen in de vrije wereld de aanduiding "psychologische oorlogvoering" m.b.t. de acties van de Sovjet-Unie niet meer accepteerden. De economische oorlogvoering kan eveneens de psychologische oorlogvoering ondersteunen. Een machtig economisch potentieel kan een sterk psychologisch effect uitoefenen. De economische hulp welke de Sovjet-Unie verstrekt aan onontwikkelde gebieden, alsmede haar pogingen de Oost-West handel uit te breiden, begunstigen haar psychologische oorlogvoering.

Het psychologisch effect van diplomatieke en economische oorlogvoering is voor zover dit althans gunstig is - wordt door de communisten vanzelfsprekend dan maar aanvaard. Diplomatieke onderhandelingen en economische maatregelen kunnen zelfs allereerst bedoeld zijn om hun psychologische uitwerking. Hierbij kan zelfs een bepaald politiek of economisch verlies genomen worden. Niet alleen diplomatieke en economische oorlogvoering hebben een psychologische werking, geweld eveneens. De warme

oorlog moet tenslotte een psychologisch effect bewerken: de wil tot tegenstand breken. In het hiernavolgende zal op deze effecten niet ingegaan worden, maar de behandeling van de psychologische oorlogvoering van het communisme beperkt worden tot haar belangrijkste uitingsvorm: de propaganda.

Evenals met de aanduiding "koude oorlog" gebruiken de communisten de term "psychologische oorlog" slechts met betrekking tot hun tegenstanders. Hieronder volgt een omschrijving van de psychologische oorlogvoering van de Amerikanen zoals deze voorkomt in de "Prawda" van 17 Juli 1952.

"Het voornaamste wapen van de psychologische oorlogvoering van de Amerikaanse imperialisten is leuganachtige propaganda. Dit is de beruchte Voice of America, de verspreiding van reactionnaire publicaties in landen afhankelijk van Amerikaans imperialisme. Dit zijn min of meer open middelen. Maar daarachter schuilt het omkopen van kranten en journalisten, het zaaien van geruchten en leugens, spionnage in al de landen waar US diplomaten en spionnen er in slagen binnen te dringen. Het Congres wijst voor deze activiteiten honderden miljoenen dollars toe.

Wat zijn de taken waar de psychologische oorlogvoering zich voor gesteld ziet? Zij moet de volkeren over de gehele wereld ervan overtuigen dat de USA zogenaamd onder de bedreiging van agressie van de Sovjet-Unie verkeert; dat de USA het meest democratische land is in de wereld; dat de Amerikaanse levenswijze, zoals de nieuwe orde van Hitler, de algemene levenswijze op onze planeet moet worden. Maar dit is slechts nog de helft van de zaak. De hoofdtak bestaat uit het overal verwekken van onrust en onzekerheid, het opzetten van sommige volken tegen andere, uit het zaaien van vijandschap en haat en het zo voor de Amerikaanse Imperialisten gemakkelijk maken om een nieuwe wereldoorlog te ontketenen. Voor dit doel moeten die middelen worden gebruikt, welke Goebbels en zijn helpers gebruikten....."

2. De betekenis van de propaganda van het communisme.

Hiervoor is reeds gewezen op de betekenis van ideologische factoren, welke zo belangrijk kunnen zijn dat ook gesproken zou kunnen worden van "ideologische oorlogvoering". Indien men de huidige koude oorlog tussen de communistische en niet-communistische wereld beschouwt is er zeker aanleiding voor deze aanduiding. Het communisme is bovenal een ideologie. Het doel van het communisme is de communistische maatschappij in alle landen der wereld ^{De} ~~communistic~~ ^{maatschappij} / welke - ook naar de mening van de communisten - nog in geen enkel land verwezenlijkt is, zal zich kenmerken

door een zodanige overvloed aan materiële en culturele verworvenheden dat een ieder ontvangt naar behoeften. De grondslag van het communisme is het dialectisch materialisme en de toepassing daarvan op de maatschappij, het historisch materialisme. Dit stelt dat het materiële (economische) factoren zijn die de ontwikkeling van de mensheid bepalen. Deze doctrine heeft voor de communist de betekenis van levens- en wereldbeschouwing. Op grond hiervan gelooft hij dat de menselijke samenleving met onafwendbare zekerheid evolueert naar een wereldcommunistische maatschappij. Hij gelooft dat in de geschiedenis der mensheid de klassenstrijd - d.w.z. de onverzoeenlijke strijd tussen bezitters en niet-bezitters van productiemiddelen - de drijvende kracht is. Hij gelooft dat in elk land deze strijd tenslotte uitloopt op de succesvolle greep naar de macht van de arbeiders, onder aanvoering van de communistische partij. Hij gelooft dat daarna de ontwikkeling naar de communistische maatschappij verloopt in twee fasen: de "opbouw van het socialisme" en de "opbouw van het communisme". De communisten menen dat in alle landen waar zij de macht verkregen hebben de "opbouw van het socialisme" nu in volle gang is en in de S.U. zelfs al voltooid. Daar is de tweede fase reeds ingegaan en wordt dus gewerkt aan de opbouw van het communisme.

De communisten beschouwen het als hun taak de ontwikkeling naar een communistische maatschappij, welke met een absolute noodwendigheid plaats vindt, op alle mogelijke manieren te bevorderen. De strategie is reeds lang vastgelegd. De belangrijkste kracht van het communisme is de Sovjet-Unie, welk land beschouwd wordt als het bolwerk, van waaruit de strijd gevoerd moet worden. Dan zijn er de andere landen waar het communisme tot heerschappij gekomen is. Verder zijn er de communistische partijen in de "kapitalistische" landen. Als "directe reserves" beschouwen de communisten behalve de hiervoor genoemden, ook de revolutionaire bewegingen in koloniën en andere afhankelijke gebieden. "Indirecte reserves" zijn alle tegenstellingen in het kapitalistisch kamp welke de zaak van het communisme kunnen bevorderen. De tactiek speelt in de strijd van het communisme een belangrijke rol. De communisten dienen een groot vermogen te bezitten tot tactische manoeuvres. Vaak zal van hen gevraagd worden bondgenootschappen te sluiten met groepen die eigenlijk als vijand beschouwd worden. Om hun doel te bereiken hebben de communisten behoefte aan een goede organisatie. De kern van de organisatie is de partij, maar daarnaast zullen allerlei hulporganisaties nodig zijn, terwijl niet-communistische organisaties geïnfiltreerd moeten worden. Naast het legale apparaat kan het nodig zijn over een illegaal apparaat te beschikken dat zich bezig houdt met

subversieve activiteit in allerlei vorm.

Het is zonder meer duidelijk welk een uitermate belangrijke rol de propaganda speelt in het streven van het communisme ter bereiking van zijn doel.

Zij bouwt een ideologie op in de geest van de toegewijde communist. Deze ideologie verklaart voor hem de wereld en het leven, zij geeft bevrediging van fundamentele behoeften, zij beantwoordt aan bepaalde verwachtingen, zij geeft zin aan het leven en wordt tot een drijvende kracht in zijn bestaan.

Zonder propaganda is de klassenstrijd niet denkbaar. Immers de niet-bezitters van de productiemiddelen moeten klassebewust gemaakt worden. De tegenstellingen tussen de twee klassen moeten verscherpt worden. Een beweging moet gevormd worden welke de bestaande orde moet kunnen ondermijnen en met succes een greep naar de macht kan doen.

De "opbouw van het socialisme" en de "opbouw van het communisme" zullen niet kunnen plaats vinden zonder propaganda. De propaganda zal het accent leggen op de vele verworvenheden waardoor de "opbouw" mogelijk is geworden. Zij zal de noodzakelijkheid aantonen van allerlei plannen en maatregelen. Zij zal de kapitalistische wereld schilderen als de bron van velerlei kwaad en ook als een samenleving die gedoemd is te gronde te gaan.

In de communistische literatuur wordt voortdurend en vaak met grote nadruk gewezen op de betekenis van de propaganda. Lenin en Stalin hebben bij herhaling uiteengezet welk een belangrijk wapen de propaganda is in de strijd van het communisme. De communisten verdelen het gehele terrein van de propaganda in tweeën en noemen slechts het ene gedeelte propaganda, terwijl het andere aangeduid wordt als "agitatie". Zij beschouwen de communistische partij als de voorhoede van de arbeidersmassa. Om deze taak goed te kunnen uitvoeren zullen de leden van deze partij, maar vooral het kader, goed op de hoogte moeten zijn met het Marxisme-Leninisme-Stalinisme. Hiertoe is nodig een diepgaande indoctrinatie, die door de communisten propaganda genoemd wordt. Voor de grote massa is een dergelijke vorming niet nodig. Zij zal echter zodanig moeten worden beïnvloed dat zij in beweging komt onder leiding van haar voorhoede, de communistische partij. Deze beïnvloeding van de arbeidersmassa wordt door de communisten agitatie genoemd.

Communistische propaganda is de diepgaande verklaring van de leer van Marx - Engels - Lenin - Stalin, van de geschiedenis van de Partij van de Bolsjewiken en van haar tegenwoordige taken.... Communistische propaganda bespant de partijleden met de Marxistisch-Leninistische

theorie, dat betekent met de kennis van de wetten der maatschappelijke ontwikkeling en politieke strijd . . . (Russische Politieke Dictionnair 1947).

.....dat de propagandist, wanneer hij b.v. de kwestie van de werkloosheid behandelt, de kapitalistische crisis moet verklaren, de oorzaak van hun onvermijdelijkheid in de moderne maatschappij aantonen, de noodzakelijkheid van de verandering van deze maatschappij in een socialistische moet schetsen, enz. In één woord: hij moet "vele ideeën" geven, zo vele, dat slechts (betrekkelijk) weinige personen al deze ideeën tegelijk en in hun omvang zich zullen kunnen eigen maken. (Lenin - Verzamelde werken, deel II, pag.93. Wat te doen?)

De agitator echter, die over dezelfde kwestie spreekt, zal het voor zijn hoorders meest bekende en krasse voorbeeld kiezen, b.v. de hongerdood van een werkloos gezin, het erger worden van de ellende enz. en hij zal heel zijn inspanning er op richten om op grond van dit, aan iedereen bekende feit, aan de "massa" een enkel idee te geven: de idee van het onzinnige der tegenstrijdigheden tussen het toenemen van de rijkdom en het toenemen van de ellende; hij zal zich moeten geven om in de massa ontevredenheid en verontwaardiging te wekken, terwijl hij het volledig duidelijk maken van de oorsprong dezer tegenstrijdigheid aan de propagandist zal overlaten. (Lenin - Verzamelde Werken - Deel II, pag.93. Wat te doen?)

Door agitatie maakt de communistische partij aan een zo groot mogelijke volkmassa zijn leuzen en besluiten bekend, legt zij de politiek van de partij en van de Sovjet-regering uit en mobiliseert zij alle arbeiders voor actieve deelname aan de opbouw van het communisme.

3. De tactiek van de communistische propaganda.

Zoals in het tweede hoofdstuk reeds naar voren werd gebracht, heeft de propaganda tenslotte tot doel de betrokkene tot actie te brengen, acties welke door de propagandist gewenst worden. Dit geldt vanzelfsprekend ook voor de communistische propaganda. De ideale situatie voor een communistische propagandist is een door propaganda bewerkte die geheel overeenkomstig zijn wensen handelt. Een dergelijk resultaat is zonder bijzondere middelen niet te bereiken.

Een extreem voorbeeld van propaganda met het doel de bewerkte geheel te doen denken en handelen overeenkomstig een opgelegd patroon is de "brainwashing". Dit begrip is ontleend aan het Chinees, Hsi-Nao betekent letterlijk "wassen der hersenen". Om tot het hiervoor genoemde doel te komen wordt een psychologisch proces bevorderd, waartoe een aantal bijzondere

middelen gebruikt wordt. In dit geheel van middelen - voor een deel gericht op het lichaam om daardoor de geest te beïnvloeden - speelt de propaganda de belangrijkste rol, daar zij, na afbraak van de oude, de nieuwe gedachtenwereld vormt.

Er zijn er die van oordeel zijn dat de propagandistische bewerking van de volken in de landen die onder communistische heerschappij zijn gekomen, in wezen niet veel verschilt van de bovengenoemde brainwashing. De terreur vervangt in die landen de schrik aanjagende middelen van de brainwashing in engere zin, terwijl de bewerking zich over een langere periode uitstrekt.

In de niet-communistische wereld ontbreekt het element van dwang en men zal dus met een minder ingrijpende methodiek tot het gewenste doel moeten zien te komen.

De communistische propaganda poogt te appelleren aan de diepste behoeften van de mens. Allereerst zijn behoefte aan zekerheid. De propaganda van het communisme belooft een toekomst waarin zal worden ontvangen naar behoefte. De behoefte aan zekerheid impliceert de behoefte aan vrede. Dan is er de behoefte aan verbondenheid. De communistische propaganda komt tegemoet aan het verlangen ergens bij te horen en zo ook de eenzaamheid te ontvluchten. Inde behoefte om zin te geven aan het leven poogt de propaganda van het communisme te voorzien. Zij probeert het gevoel te wekken dat men ergens aan mee kan doen en daardoor een onmiddellijke bijdrage/^{kan}leveren tot de ontwikkeling van de wereld. De communistische propaganda speculeert met name ook op de behoefte aan agressie. De communistische taal is rijk aan woorden en uitdrukkingen die de hoedanigheden van de tegenpartij aangeven en de propaganda maakt hier als regel een kwistig gebruik van.

De communistische propaganda werkt overvloedig met leuzen. De agitatie in communistische zin is voor een belangrijk deel propaganda door middel van leuzen. De leuze is eigenlijk een zeer korte, pakkende weergave van een doctrine. Terwijl de doctrine voor een belangrijk deel ook tot het verstand zal dienen te spreken, zal de leuze slechts een emotioneel effect behoeven te bewerken. Veelal zal de leuze slechts uit één woord bestaan. Een voorbeeld is het woord "vrede". Hier is de weergave in één woord van de communistische vredesdoctrine. Het gaat er de communisten bij het gebruik van dit woord in propagandistische zin om, het verlangen naar vrede in de mens te wekken of te versterken en de gedachte te doen postvatten dat communisme en vrede te vereenzelvigen zijn.

De communistische propaganda kenmerkt zich door voortdurende herhaling. De communisten weten dat het succes van de propaganda voor een belangrijk deel bepaald wordt door de mate van herhaling. Wanneer de mens zonder onderbreking blootgesteld wordt aan bepaalde propaganda en hij verkeert in een situatie dat hij geheel is overgelaten aan zichzelf en dus geen hulp van buiten kan verwachten, dan kan het niet anders of deze propaganda zal op de duur enige invloed gaan uitoefenen. Ook echter in gunstiger situaties blijkt de invloed van propaganda die voortdurend herhaald wordt. Het gezegde dat de leugen geloofd wordt, indien zij maar vaak genoeg verteld wordt, is niet vanzelf in de wereld gekomen.

De communistische propaganda werkt graag met sterk contrasterende vergelijkingen. Als regel wordt hier het zwart-wit schema voor gebruikt.

In wezen is deze voorstelling van zaken overdrijving, een kenmerk van de gehele communistische doctrine en al haar onderdelen. Deze propaganda is gebaseerd op de opvatting dat men de zaken niet te ingewikkeld moet voorstellen, dat men nooit iets gunstigs van de tegenstander moet zeggen en dat men moet overdrijven om ingang te vinden.

De communistische propaganda is rijk aan beloften voor degenen die luisteren naar de stem van het communisme, maar ook rijk aan bedreigingen in het tegengestelde geval. Indien men zijn oor neigt tot de oorlogsophiters, dan zal een verschrikkelijke oorlog - welke een einde kan maken aan de Westerse beschaving - het gevolg zijn. Laat men zich leiden door de vredeskrachten, dan ligt een gelukkige toekomst open.

In de communistische propaganda worden vaak kleine en grote zaken met elkaar verbonden. Zo kan men in één adem ageren tegen de slechte woningtoestand ter plaatse en tegen de atoombom. Deze methode vestigt de aandacht op een groot euvel door dit te verbinden met een plaatselijk euvel, waarvoor in ieder geval belangstelling bestaat. De gevoelens gewekt door het eerste kwaad, moeten overeenkomstige gevoelens wekken t.o.v. het tweede kwaad.

4. De oogmerken van de communistische propaganda.

Met betrekking tot de propaganda van het communisme dient onderscheid gemaakt te worden tussen de propaganda in de landen waar de communisten tot heerschappij zijn gekomen en de propaganda in de vrije wereld. In de "kapitalistische" landen is de propaganda van het communisme vooral gericht op de afbraak van het kapitalistisch systeem, dus op de ontbinding van de heersende orde. In de landen waar de communisten aan de macht zijn is de propaganda gericht op de "opbouw van het socialisme" en

na voltooiing daarvan op de "opbouw van het communisme", m.a.w. op de versterking van de heersende orde. In het eerste geval schuilen in de propaganda sterke afbrekende elementen, in het tweedegeval opbouwende. Anderzijds zal de overgang van de "kapitalistische"phase naar een "socialistische"phase, wat de propaganda betreft, weer niet zo moeilijk zijn als op het eerste gezicht lijkt, omdat de propaganda van het communisme onder het "kapitalisme" reeds een sterk opbouwend element heeft, n.l. voorzover deze gericht is op de eigen beweging. Het afbrekende element in de propaganda kan bovendien in de nieuwe situatie nog niet gemist worden, want er zijn nog "contra-revolutionnaire" krachten die de vernietiging beogen van hetgeen zojuist verworven is, terwijl er ook een "kapitalistische" buitenwereld is die een bedreiging blijft vormen. Waar het in deze verhandeling met name gaat om de propaganda van het communisme in het kader van de koude oorlog, zal in het hiernavolgende niet zozeer de aandacht gericht worden op de propaganda in de landen waar de communisten aan de macht zijn, als wel op de communistische propaganda in de vrije wereld.

De communistische propaganda richt zich enerzijds tot de eigen aanhang, anderzijds tot de niet-communisten. Indien zij gericht is tot het kader van de eigen beweging zal zij vooral moeten leiden tot verdieping van inzicht in theorie en praktijk van het communisme, waardoor dit kader beter in staat zal zijn zijn leidende rol te vervullen (propaganda in communistische zin). Indien zij zich richt tot de rest van eigen gelederen, dan kan zij ook opvoedend bedoeld zijn, maar dan toch meer in algemene zin. Veelal zal deze propaganda echter bedoeld zijn om tot bepaalde acties aan te zetten (agitatie in communistische zin). De oogmerken van de communistische propaganda in de niet-communistische wereld zijn in het algemeen de volgende:

1. Het verbreiden van de communistische ideologie met het doel aanhangers te verkrijgen.
2. Het zodanig aantasten van het moreel dat de wil tot tegenstand t.o.v. het communisme gebroken wordt.

In het hiernavolgende zal, in verband met het bezien van de communistische propaganda in het licht van de koude oorlog, met name ingegaan worden op het tweede punt. In zijn pogen om de wil tot weerbaarheid van de vrije wereld aan te tasten voert het communisme sinds enige tijd een propaganda, waarbij het er ogenschijnlijk niet allereerst meer om gaat de tegenstellingen tussen de landen van de vrije wereld - en vooral tussen Amerika en de rest van de wereld - te verscherpen, maar waarbij het accent ligt op het bevorderen van een welwillende houding t.o.v. de Sovjet-Unie

en de met haar verbonden landen.

5. De communistische propaganda en de ondermijning van het moreel van de vrije wereld.

a. Verscherping van de tegenstellingen.

In de geschiedenis van het communisme ontbreekt het niet aan verklaringen omtrent de grote betekenis van de tegenstellingen in de kapitalistische maatschappij en de noodzakelijkheid deze te benutten in het voordeel van het communisme. (In het eerste hoofdstuk werd een uitlating van Molotov te dezingeciteerd.) Overeenkomstig de dialectische denkwijze van het communisme zijn het juist deze tegenstellingen welke de oorzaak zijn van een ontwikkeling naar algehele ontbinding. In het boek van Stalin "Grondslagen van het Leninisme" worden deze tegenstellingen als volgt omschreven:

De eerste tegenstelling - dat is de tegenstelling tussen arbeid en kapitaal. Het imperialisme betekent de almacht van de monopolistische trusts en syndicaten van de banken en de financiers-oligarchie in de industriële landen. In de strijd tegen deze almacht bleken de gewone methoden van de arbeidersklasse - de vakverenigingen en de coöperaties, de parlementaire partijen en de parlementaire strijd - volkomen onvoldoende te zijn. Geef je over aan de genade van het kapitaal, vegeteer als vroeger en zak naar omlaag, of grijp naar het nieuwe wapen - zó stelt het imperialisme de kwestie voor de miljoenenmassa's van het proletariaat. Het imperialisme voert de arbeidersklasse naar de revolutie.

De tweede tegenstelling. - dat is de tegenstelling tussen de verschillende financiersgroepen en de verschillende imperialistische mogendheden in hun strijd om de vindplaatsen der grondstoffen en om vreemde gebieden. Het imperialisme betekent de uitvoer van kapitaal naar de vindplaatsen der grondstoffen, de verwoede strijd om het bezitsmonopolie van deze plaatsen, de strijd om herverdeling van de reeds verdeelde wereld, een strijd die met bijzondere verbetenheid wordt gevoerd van de kant van de nieuwe financiersgroepen en mogendheden, die "een plekje onder de zon" zoeken - tegen de oude groepen en de mogendheden, die zich krampachtig aan het veroverde vasthouden. Deze verwoede strijd tussen de verschillende groepen van kapitalisten wordt daardoor gekenmerkt, dat hij als een onvermijdelijk element imperialistische oorlogen, oorlogen ter verovering van vreemde gebieden omvat. Deze omstandigheid wordt op haar beurt gekenmerkt, doordat zij tot de wederzijdse verzwakking van de imperialisten voert, tot de verzwakking van de positie van het kapitalisme in het algemeen, tot het naderen van

het ogenblik van de proletarische revolutie en tot de praktische noodzakelijkheid van deze revolutie.

De derde tegenstelling dat is de tegenstelling tussen het handjevol overheersende "beschaafde" naties en de honderden millioenen der koloniale en afhankelijke volken van de wereld. Het imperialisme is de meest onbeschaamde uitbuiting en de meest onmenselijke onderdrukking van de honderden millioenen der bevolking van de omvangrijke koloniën en afhankelijke landen. Het doel van deze uitbuiting en onderdrukking is het verkrijgen van overwinsten. Maar terwijl het imperialisme deze landen uitbuit, is het genoodzaakt daar spoorwegen aan te leggen, fabrieken en bedrijven op te richten en handelscentra te stichten. De vorming van een klasse van proletariërs, het ontstaan van plaatselijke groepen van intellectuelen, het ontwaken van het nationale zelfbewustzijn, de versterking van de vrijheidsbeweging - dat zijn de onvermijdelijke resultaten van deze "politiek". De versterking van de revolutionaire beweging in alle koloniën en afhankelijke landen zonder uitzondering, getuigt daarvan met grote duidelijkheid. Deze omstandigheid is voor het proletariaat van bijzonder belang, omdat zij de posities van het kapitalisme grondig ondermijnt en de koloniën en de afhankelijke landen van reserves van het imperialisme in reserves van de proletarische revolutie verandert.

(Stalin - Grondslagen van het Leninisme. Uitg. Pegasus, Amsterdam 1946. Blz. 5)

Stalin schreef het bovenstaande in 1924. Intussen is de wereld wel enigszins van aanzien veranderd. De tegenstellingen zijn echter volgens de communisten fundamenteel dezelfde gebleven en zij zien deze thans als volgt:

Volgens de communisten is de tegenstelling tussen kapitaal en arbeid in de kapitalistische maatschappij nimmer op te heffen. Deze is slechts op te heffen in een situatie waarin de productiemiddelen niet meer in handen van de kapitalisten zijn. Zolang de kapitalisten nog in het bezit zijn van de productiemiddelen, verandert er wezenlijk niets. De arbeiders kunnen hogere lonen hebben en betere sociale voorzieningen, zij kunnen medezeggenschap hebben in allerlei zaken de productie betreffend, fundamenteel is hun relatie t.o.v. de productiemiddelen niet veranderd, d.w.z. zij bezitten de productiemiddelen niet. Bij het aangeven van de tegenstellingen die op dit gebied nog bestaan, wijzen de communisten de laatste tijd met name op het verschijnsel van de "relatieve verarming". Dit begrip is niet nieuw in het communistische denken en wordt nog wel eens aangevoerd als bewijs dat de door Marx voorspelde verarming in de kapitalistische maatschappij toch uitkomt. Het begrip komt ongeveer op het volgende neer: Het bestaansniveau

gaat wel omhoog, maar de ontwikkeling van de maatschappij heeft zoveel nieuwe behoeften geschapen die door de rijken (die een nog veel sterkere inkomstenvergroting hebben gekregen dan de armen) wel en door de arbeiders niet bevredigd kunnen worden, dat bij de laatsten het gevoel van armoede toeneemt, ondanks de absolute stijging van het bestaansniveau. De toenemende welvaart na de laatste oorlog in verschillende ^{kapitalistische} landen wordt door de communisten uitgelegd als "relatieve verarming" van de arbeiders, omdat zij in verhouding met de "kapitalisten" niet in dezelfde mate in deze vermeerdeerde welvaart delen. Dit betekent dus volgens de communisten ook dat bij een dergelijke welvaartsvermeerdering de tegenstellingen tussen kapitaal en arbeid blijven bestaan. In verband met de tegenstellingen tussen kapitalisten en arbeiders wijzen de communisten graag op de "menselijke waardigheid", welke naar hun oordeel door deze tegenstelling voortdurend in het gedrang komt. Naarmate - onder de invloed van de sociale ontwikkeling - het bewustzijn van zijn waardigheid als mens stijgt, zal de arbeider ook dienovereenkomstig behandeld willen worden. Indien dit niet in dezelfde mate door de "kapitalisten" wordt ingezien, zo verscherpen zich - naar de mening van de communisten - de tegenstellingen tussen kapitaal en arbeid. De communistische propaganda poogt op allerlei manieren het besef van de tegenstellingen tussen kapitaal en arbeid levendig te houden. De strijd van het communisme wordt voorgesteld als de strijd voor loonsverhoging, kortere werktijden zonder loonverlies en lagere prijzen of als de strijd tegen werkloosheid en opjaagsystemen. Na de laatste oorlog wordt de klassenstrijd in de kapitalistische landen door de communisten ook graag voorgesteld als de strijd tussen de kapitalistische klasse - welke zich in dienst heeft gesteld van een onzinnige bewapening - tegen een vreedzame communistische wereld enerzijds en een arbeidersklasse welke deze bewapening niet wenst, anderzijds.

De tweede tegenstelling zien de communisten thans als het geheel van tegenstellingen tussen de "kapitalistische" landen onderling. Tegenstellingen tussen Amerika en de andere landen van het Westen, tegenstellingen tussen Duitsland en Frankrijk, tegenstellingen tussen de kleine en ^{de} grote landen. Er zijn communisten die niet meer zo geloven in deze tegenstellingen, maar zoals in het eerste hoofdstuk reeds werd aangegeven, geloofde Stalin op het einde van zijn leven nog zozeer in die tegenstellingen dat hij nieuwe oorlogen tussen de "kapitalistische" landen onderling niet onvermijdelijk achtte. De communisten zien - overeenkomstig hun leer die de ontwikkeling van de mensheid allereerst bepaald ziet door economische factoren - de tegenstellingen in de Westelijke wereld vooral ook in economische

zin. Zij menen dat deze tegenstellingen zijn toegenomen onder invloed van de splitsing in tweeën van de wereldmarkt, vroeger slechts in handen van het kapitalisme, nu voor een deel ook in handen van het communisme. De tegenstelling waaraan de communistische propaganda de meeste aandacht wijdt is die tussen de Verenigde Staten en de andere naties. Zij moet bevorderen dat er een wig gedreven wordt tussen Amerika en de rest van de wereld. Dit land moet geïsoleerd worden, waarmee de eenheid van het Westen ondergraven zou zijn. De propaganda moet het voorstellen dat de communisten streven naar een wereld waarin waarlijk vrede zal heersen, maar dat het vooral Amerika is ^{hieraan} dat/de grootste belemmering in de weg legt. De communistische propaganda moet op alle mogelijke manieren anti-Amerikanisme in het leven roepen en bevorderen.

De derde tegenstelling is inmiddels enigszins van karakter veranderd, omdat vele koloniën tot vrije gebieden geworden zijn. Hiermee zijn echter volgens de communisten de tegenstellingen niet opgeheven. In het algemeen worden thans bedoeld de tegenstellingen tussen de Westelijke landen en de onontwikkelde gebieden (buiten de communistische wereld). Deze tegenstellingen vormen een dankbaar object voor de communistische propaganda. De velerlei moeilijkheden waarin koloniën en nog niet ontwikkelde gebieden herhaaldelijk verkeren, worden toegeschreven aan de imperialistische naties van het Westen. Moeilijkheden in verband met rassendiscriminatie zullen door de communistische propaganda uitgebuit worden ter verscherping van de tegenstellingen. De communistische propaganda hoopt tenslotte te bereiken dat de invloed van het Westen hier geheel verdwijnt en plaats maakt voor binding aan de communistische landen, eventueel via neutralisme.

b. Glimlachpolitiek.

Hiervoor is gesteld dat het verscherpen van tegenstellingen in hoge mate moreelontbindend werkt. Deze aantasting van het moreel moet er tenslotte toe leiden dat de wil tot tegenstand gebroken wordt. Tot in 1955 hebben de communisten in hun propaganda een belangrijke plaats ingeruimd voor deze tegenstellingen. Zij werden veelal duidelijk genoemd en de propaganda was als regel direct gericht op de verscherping van deze tegenstellingen. In de loop van 1955 openbaart zich een zekere accentverlegging in de propaganda. Als een mijlpaal in deze ontwikkeling kan aangemerkt worden de conferentie van Genève in Juli 1955. De propaganda wordt steeds meer instrument van de zgn. glimlachpolitiek, een beleid waarin het op de spits drijven van tegenstellingen niet bepaald past. Dit betekent vanzelfsprekend niet dat deze tegenstellingen niet meer van belang geacht worden. Zeker niet, zij worden echter niet meer zo duidelijk en direct genoemd. Men

heeft de voorkeur gegeven aan een propaganda, die - naast andere verdiensten - op indirecte wijze bepaalde tegenstellingen verscherpt. De voornaamste verdienste die deze propaganda voor het communisme heeft, is het aantasten van het moreel door het bevorderen van een zodanig welwillende houding t.o.v. de Sovjet-Unie en de met haar verbonden landen, dat weerbaarheid daartegen niet meer nodig geacht wordt. In de New York Times van 30 October 1955 komt een artikel voor van Thomas J. Hamilton die de glimlachpolitiek overeenkomstig de Von Clausewitz-terminologie noemt: "de voortzetting van de koude oorlog met andere middelen." Een beschouwing van de geschiedenis van theorie en praktijk van het communisme kan tot geen andere conclusie leiden. Het communisme heeft in de loop van zijn ontwikkeling reeds vele gedaanten aangenomen, maar het heeft altijd dezelfde grondslag en dezelfde doelstellingen behouden. De wegen en middelen zijn niet altijd gelijk geweest, zij worden steeds aangepast aan nieuwe situaties. Dat er in wezen niets veranderd is blijkt uit een uitspraak zoals die van Chroestsjov op 17 September 1955 tijdens een banket ter ere van Otto Grotewohl, dat de glimlach van de Sovjet-Unie geenszins betekende dat het Marxisme-Leninisme of de communistische weg verlaten zouden worden. Wanneer de "glimlachpolitiek" werkelijk gemeend was, zou dit ook moeten blijken op het ondergrondse front. De New York Times van 10 October 1955 meldde dat op 9 October Allen Dulles, het hoofd van de C.I.A., de Amerikaanse buitenlandse inlichtingendienst, in een interview voor enkele televisiestations, verklaard had dat de over de gehele wereld ontplooiende subversieve activiteiten van de Sovjet-Unie onverminderd voortgang vinden ondanks de glimlach van de Sovjetleiders.

De glimlachpolitiek poogt dus allereerst een welwillende houding t.o.v. de Sovjet-Unie en de met haar verbonden landen - en daardoor vanzelfsprekend ook t.o.v. het communisme - te scheppen. De koude oorlog van het communisme - zoals deze na de laatste oorlog gevoerd is - heeft waarschijnlijk niet de verwachte resultaten gebracht. Weliswaar konden verschillende successen geboekt worden, maar aan de andere kant heeft de vrije wereld zich politiek, economisch en militair versterkt. In bepaalde gebieden nam de aanhang van het communisme wel toe, maar in andere gebieden nam zij aanmerkelijk af. Al heeft zich de mening omtrent de Sovjet-Unie in de publieke opinie gewijzigd in deze zin dat niet meer alleen gedacht wordt aan onderdrukking en slechte toestanden op sociaal en economisch gebied, maar ook aan betere verrichtingen, groot is het succes nog niet. Er moet dus een andere politiek gevolgd worden en de uitvoering daarvan is in volle gang. De instelling van de vrije wereld t.o.v. de Sovjet-Unie en de met haar verbonden landen en daardoor ook t.o.v. het communisme, moet veranderd worden. Deze instelling is vooral tot

stand gekomen onder invloed van de vorming door een omgeving die vaak anti-communistisch was. De niet bepaald vriendelijke acties van het communisme in het kader van de koude oorlog waren slechts bevorderlijk om die instelling te versterken. De glimlachpolitiek is de aanval op deze instelling. Een deel van de propaganda zal die menselijke behoeften aan moeten spreken welke de grondslag moeten vormen voor de nieuwe instelling: Behoeftte aan zekerheid door vrede en een zich in welvaart ontwikkelende wereld. Behoeftte aan agressie t.o.v. degenen die de bevrediging van deze behoefte frustreren. Deze propaganda is er vooral ook op gericht de versenzelviging tot stand te brengen tussen de bevrediging van de genoemde behoeften en het communisme. Een ander deel van de propaganda zal vooral de opinie moeten bewerken en informatie moeten brengen welke zo betrouwbaar mogelijk blijkt en welke indruist tegen de anti-communistische instelling. Een vloed van deze gegevens moet de wijziging van de oude instelling helpen bevorderen. De beide hiervoor genoemde soorten propaganda zijn direct, een derde soort welke de oude instelling aantast is van indirecte aard, haar werking berust op het effect van aangename ervaringen met aanhangers, uitingen of verrichtingen van het communisme. De bovengenoemde soorten propaganda kunnen op verschillende manieren gecombineerd worden. Zo zal een delegatie uit de vrije wereld welke de Sovjet-Unie bezoekt door alle deze soorten bewerkt worden. De Sovjet-Unie zal voorgesteld worden als het land dat vooraan gaat in een directe ontwikkeling naar een samenleving waar ieder ontvangt naar behoefte en waar geen oorlog meer zal heersen. Allerlei verrichtingen van de Sovjet-Unie, zoals grote bouwwerken, collectieve boerderijen, moderne ziekenhuizen enz. zullen getoond worden. De delegatie zal een reeks van aangename ervaringen opdoen met allerlei prettige mensen.

De belangrijkste instrumenten van de glimlachpolitiek zijn twee organisaties waarvan de ene zich bezig houdt met acties voor de "vrede" en de andere met de bevordering van culturele betrekkingen tussen de Sovjet-Unie en de rest van de wereld, respectievelijk de Wereldvredeesraad en de WOKS.

De Wereldvredeesraad. In 1948 opgericht als een "Internationaal Comité van Intellectuelen ter Verdediging van de Vrede", is deze organisatie thans uitgegroeid tot een van de belangrijkste hulporganisaties van het communisme. Wat haar invloed betreft is zij de omvangrijkste, omdat "vredesfront" ook vaak de acties van andere internationale hulporganisaties insluit. Aan het hoofd van de organisatie staat een raad, maar de eigenlijke besturende instantie is het "Permanent Executive Bureau". Dit bureau telt een 50-tal leden, voor het overgrote deel communisten of met het communisme sympathiserenden. Onder de leden bevinden ^{zich} ook functionarissen van andere internationale hulporgani-

saties. Belangrijke propagandathema's zijn: vreedzame coëxistentie, een veiligheidssysteem voor Europa, het uitbannen van atoomwapens. In het kader van deze vredespropaganda worden ook andere suggesties gedaan zoals: het opnemen van China in de Verenigde Naties; uitbreiding van de Oost-West handel; intensivering van culturele betrekkingen. Zoals hiervoor reeds werd opgemerkt ligt de grote kracht van de propaganda voor de vrede in haar appel op de verlangens van ieder mens. Hierdoor ontwikkelt zich een invloed van deze vredesbeweging - en dit blijkt uit de landelijke verenigingen op dit gebied - welke zich uitstrekt tot buiten de communistische sfeer. Deze ontwikkeling wordt door de communisten op allerlei wijzen bevorderd. Zij doen dit door welwillend het oor te lenen aan de vredespropaganda van niet-communistische personen of bewegingen. Zij pogen vredespropaganda van andere groeperingen te coördineren en te richten ten behoeve van eigen zaak. Zij pogen vooral ook in hun organisatie niet-communisten te betrekken die - hetzij vanwege hun bekwaamheid in het voeren van propaganda voor de vrede, hetzij vanwege hun aanzien - door hun aanwezigheid de communistische vredesactie steunen. De communisten zullen ter bereiking van het hiervoor gestelde voor de buitenwereld verborgen proberen te houden dat de organisatie in werkelijkheid door het communisme geleid wordt. De grote betekenis van de vredesbeweging voor de glimlachpolitiek is deze dat in haar propaganda de Sovjet-Unie en de met haar verbonden landen voorgesteld worden als de vredeskrachten bij uitnemendheid.

WOKS is de Nederlandse aanduiding van de beginletters van Russische woorden welke letterlijk de volgende zin vormen : Vereniging voor de gehele Unie voor culturele betrekkingen met het buitenland. Deze organisatie onderhoudt een nauw contact met de verenigingen in het buitenland welke dezelfde oogmerken hebben t.o.v. de Sovjet-Unie. De betekenis van dit propaganda instrument wordt nog belangrijk versterkt door organisaties van de met de Sovjet-Unie verbonden landen welke zich een overeenkomstig doel stellen t.o.v. de niet-communistische landen en de verenigingen in laatstgenoemde landen welke beogen de culturele betrekkingen met de andere communistische landen te bevorderen. De voornaamste terreinen waarop de WOKS zich beweegt zijn de kunst, de wetenschap en de sport. De belangrijkste werkzaamheden van deze organisatie zijn haar bemoeiingen met delegaties uit en naar de Sovjet-Unie m.b.t. de terreinen hiervoor genoemd. In de uitgave van het Sovjetorgaan "Izvestia" van 29 April 1955 komt een artikel voor van de hand van de voorzitter van de WOKS. Hierin verklaart hij dat op uitnodiging van de WOKS sinds de laatste oorlog 296 delegaties - in totaal bestaande uit meer dan 4000 leden - uit 56 verschillende landen de Sovjet-Unie bezocht hebben en

dat in dezelfde periode door de WOKS 181 delegaties - ongeveer 1000 eminente Sovjet geleerden, schrijvers en kunstenaars omvattend - naar 27 landen in het buitenland gestuurd werden. Het aantal delegaties van en naar de Sovjet-Unie waarbij de WOKS bemiddelt, vormt slechts een gedeelte van het totaal. Dit totaal neemt gestadig toe. Hetzelfde geldt voor de delegaties van en naar de andere communistische landen.

Dit gehele delegatieverkeer overziende, wordt het duidelijk welk een belangrijk aandeel het vormt in de glimlachpolitiek.

6. De organisatie van de communistische propaganda.

Het hart van de propaganda organisatie van het wereldcommunisme is het "Secretariaat" van het "Centrale Comité" van de "Communistische Partij van de Sovjet-Unie". Dit "Secretariaat" heeft een apparaat tot zijn beschikking dat zich bezig houdt met de verschillende terreinen waarvoor het "Centrale Comité" bijzondere belangstelling heeft. Hiertoe bestaat het uit een aantal afdelingen, waarvan "Propaganda en Agitatie" er één is. In het "Secretariaat" bevindt zich ook een afdeling "Buitenland". In hoofdzaak door middel van deze twee afdelingen leiden de machthebbers van de Sovjet-Unie de communistische propaganda in eigen land, in de satellietlanden en in de niet-communistische wereld.

Voor de Sovjet-Unie is de interne propaganda een uitermate belangrijke zaak. Zonder haar zijn "opbouw van het socialisme" en "opbouw van het communisme" tot mislukking gedoemd. De organisatie van de propaganda moet daarom zo zijn dat geen terrein van betekenis onbewerkt blijft. Zij betreft in haar werkingssfeer de staat, de partij, de wetenschap, de kunst, de sport, de opvoeding.

De betekenis van de satellietlanden m.b.t. de propaganda is voor de Sovjet-Unie tweërlei. Zij is gebaat bij een interne en externe propaganda welke op haar is afgestemd. De organisatie van de propaganda in de satellietlanden komt daarom in hoofdtrekken overeen met die van de Sovjet-Unie.

Alhoewel de Chinese communistische propaganda in de meeste opzichten geheel overeenstemt met die van de Sovjet-Unie, kan hier natuurlijk niet gesproken worden van leiding zoals deze gegeven wordt t.o.v. de satellietlanden. De leiding die zich hier openbaart is die van de gids die het goede voorbeeld geeft. China begint een steeds belangrijker rol te spelen in het communisme in Azië. De propaganda van dit land domineert reeds in het geheel van de communistische propaganda in Azië.

Een belangrijk instrument van de propaganda van het wereldcommunisme is het "Cominform". In September 1947 is dit lichaam in Warschau opgericht

Het is bedoeld om informatief en coördinerend op te treden m.b.t. een aantal communistische partijen. Hiervan is weinig terechtgekomen en van een politieke betekenis kan eigenlijk niet gesproken worden. De verdienste van deze instelling voor het communisme ligt in haar propaganda-functie. Zij moet beschouwd worden als de spreekbuis van de machthebbers van het wereldcommunisme. Hiertoe dient een orgaan "Voor een duurzame vrede, voor Volksdemocratie" dat uitgegeven wordt in 18 talen. Hierin vinden de communisten uit de gehele wereld de ideologische opvattingen van de leiding van het wereldcommunisme, getoetst aan de gebeurtenissen van deze tijd. De vorm waarin dat geschiedt is een aantal artikelen van prominente communisten uit communistische en niet-communistische landen.

Een belangrijk aandeel in de propaganda van het wereldcommunisme vormen de internationale hulporganisaties. De propaganda door middel van deze organisaties gevoerd ligt op praktisch alle terreinen van het maatschappelijk leven. Veelal wordt de propaganda van enkele organisaties tezamen op een bepaald doel gericht. Hun betekenis ligt ook vooral hierin dat zij hun vertakkingen - in de vorm van landelijke organisaties - in een groot deel van de wereld hebben. Er zijn thans een 11-tal van deze organisaties:

Het Wereldvakverbond

Wereldfederatie van Democratische Jeugd

Unie van
internationale Studenten.

De Internationale Democratische Vrouwenfederatie

De Wereldvredesbeweging

De Internationale Federatie van Verzetsstrijders

De Wereldfederatie van Wetenschappelijke Werkers

De Internationale Organisatie van Democratische Juristen

De Internationale Organisatie van Componisten en Musicologen

De Internationale Organisatie van Journalisten

De Internationale Radio-Unie

Over de WOKS is hiervoor reeds gehandeld.

Het geheel van de communistische propaganda in de wereld is niet denkbaar zonder het aandeel van de landelijke communistische partijen. Hun propaganda is enerzijds gericht op de bevordering van het communisme in eigen land, anderzijds op de bevordering van het wereldcommunisme. Het een sluit het ander niet altijd in, in welk geval de bevordering van het wereldcommunisme - zoals dez/gezien wordt door de Sovjetmachthebbers - prevaleert. In de organisatie van elke communistische partij is de "agitatie en propaganda" opgenomen. Op het hoogste niveau is het partijbestuur en zo vervolgens in de

lagere besturen. De communistische partij geeft ook leiding aan de propaganda van haar hulporganisaties, welke dus enerzijds door de partij, anderzijds door hun internationale organisaties bewerkt worden.

De legaties van de communistische landen zijn eveneens ingeschakeld in de propaganda van het wereldcommunisme, enerzijds door richtlijnen te verschaffen aan de in het betrokken land gevestigde communistische partijen, anderzijds door zelf bepaalde propaganda te voeren.

7. De middelen van de communistische propaganda.

Wanneer gehandeld wordt over de middelen van de propaganda, dan kan dit in een zo ruime zin worden opgevat dat ook organisatie hieronder begrepen wordt. De communistische organisatie is ook een middel van de propaganda, delegaties - zoals hiervoor beschreven - zijn ook middelen van de propaganda. Dit soort middelen zijn reeds genoemd, hetgeen hier volgt zal daarom beperkt blijven tot:

1. het gesproken woord
2. het geschreven woord
3. de film.

Het gesproken woord. De belangrijkste verspreidingsmogelijkheid van het gesproken woord is voor het wereldcommunisme de radio. Het aantal zenders bestemd voor internationale uitzendingen, het aantal uren dat uitgezonden wordt en het aantal talen ^{waarin uitgezonden wordt}, nemen steeds toe. Dit geldt zowel voor de Sovjet-Unie als voor China en de satellietlanden.

De communisten tonen m.b.t. de propaganda (in de communistische zin) een duidelijke voorkeur voor het geschreven woord, getuige de omschrijving van het begrip in de Russische politieke dictionnaire: "Het voornaamste, het beslissende middel in de propaganda van het Marxisme-Leninisme is de pers, hetgeen het mogelijk maakt dat iedere waarheid onmiddellijk het eigendom van allen wordt. Gesproken propaganda is een hulpmiddel van de tweede rang. De belangrijkste en grondmethode van de studie van het Marxisme en Leninisme is het zelfstandig lezen van de werken van Marx en Engels, Lenin en Stalin."

Het geschreven woord. Gelet op de betekenis die de communisten toekennen aan het begrip propaganda is het vanzelfsprekend dat boeken in grote aantallen uitgegeven worden. Vooral ook die boeken welke in de indoctrinatie een grote rol spelen, zoals "De Geschiedenis van de Communistische Partij van de Sovjet-Unie" en Stalin's "Grondslagen van het Leninisme". In de Sovjet-Unie houden zich omvangrijke instellingen bezig met de uitgave en vertaling van boeken, zowel voor het eigen land als voor het buitenland. In

de andere communistische landen bevinden zich overeenkomstige instellingen, zij het niet in een mate en omvang als in de Sovjet-Unie. In vele niet-communistische landen treft men ook communistische uitgeverijen aan.

Een bijzondere plaats in de communistische propaganda wordt ingenomen door TASS. Deze officiële nieuwsdienst van de Sovjet-Unie oefent een invloed uit ver buiten het gebied van dit land. Practisch de gehele communistische wereld ontvangt het wereldnieuws van TASS. Verder verschaft TASS de informatie over de Sovjet-Unie, welke wordt vrijgegeven voor dat doel aan de buitenwereld.

Zoals hiervoor reeds werd aangegeven vervult de pers in de communistische propaganda een voornamelijk rol. Het aantal bladen dat uitgegeven wordt is ^{zeer} groot. In de Sovjet-Unie hebben bladen als de "Prawda" en "Communist" (theoretisch partij orgaan) een invloed die ver over de grenzen gaat.

Verschillende bladen worden in de Sovjet-Unie uitgegeven die bestemd zijn voor propaganda in het buitenland, zoals Soviet Union, Soviet Woman, News, New Times e.a. Ook de andere communistische landen hebben veelal een keur van propagandabladen, eveneens voor een deel bestemd voor het buitenland. De Cominformkrant werd reeds genoemd in ander verband. De internationale hulporganisaties, alsmede de bij hen aangesloten landelijke organisaties, hebben ook hun organen, veelal in verschillende soorten. De communistische partijen van enige omvang hebben hun dag-, week- en maandbladen. Tenslotte zijn er dan nog de "informatiebulletins" van de legaties van de communistische landen.

De film. De communisten leggen een toenemende belangstelling aan de dag voor de film als propagandamiddel. Zowel directe als indirecte propaganda-films worden geproduceerd. De laatste zijn films die vooral door hun kunstwaarde en uitvoering bepaalde sympathieën moeten wekken. Het aantal films dat door de Sovjet-Unie en de andere communistische landen gemaakt wordt is nog niet groot, vergeleken met de landen van de vrije wereld, er is echter een voortdurende toename en een verbetering van kwaliteit, zowel artistiek als technisch. Zo werden de laatste tijd verschillende malen films uit de communistische landen op internationale filmfestivals bekroond. In hun pogingen communistische films in zoveel mogelijk landen te brengen ondervinden de communisten veel moeilijkheden. In verschillende landen mogen ze niet vertoond worden en in andere houdt men niet van dit soort films. Al is de film nog geen propagandamiddel bij uitnemendheid voor het communisme, er zijn tekenen die er op wijzen dat in de toekomst in toenemende mate dit middel gebruikt zal worden met een toenemende kans op succes.

Slot.

Deze verhandeling is een poging tot beschrijving van een belangrijk aspect van de strijd welke het communisme voert t.o.v. de niet-communistische wereld. Deze strijd is voor de communisten eerst beëindigd wanneer in de gehele wereld hun maatschappij gevestigd is. Het communisme heeft in deze oorlog enkele opmerkelijke voordelen. In de eerste plaats de eenheid, al is deze dan voor een deel gedwongen. Deze eenheid komt met name tot uitdrukking in de ideologie, welke in het communisme niet slechts doctrinaire betekenis heeft, maar ook die van geloof en stuwende kracht. De overtuigde communisten - en zij leiden het communisme - leven in de toekomstverwachting van een wereldcommunistische maatschappij. Hun leven staat onder invloed van een dynamische kracht die hun handelen leidt. Er is een ander voordeel dat het communisme heeft in zijn koude oorlog. Deze wordt vaak door hen tegen wie ze gericht is, niet als zodanig onderkend. Veelal omdat voor velen het begrip oorlog niet verder gaat dan het conventionele begrip; men erkent dan alleen de warme oorlog als oorlog. Er zijn er echter ook die deze oorlogvoering niet willen onderkennen. Zij zien de bedreiging wel, maar pogen deze af te wenden door haar buiten de werkelijkheid te plaatsen. Dan zijn er die de koude oorlog van het communisme wel zien, maar er niet over willen spreken of schrijven, omdat zij van oordeel zijn dat het levendig houden van het besef van oorlog deze nimmer tot een einde doet komen. De laatste tijd hoort men nog al eens de mening verkondigen, dat het toch heel wel mogelijk is

dat de communistische machthebbers tot andere gedachten komen. Wanneer dit werkelijk eens het geval zou zijn - zo redeneert men - dan zouden de vertegenwoordigers van de vrije wereld toch wel zeer ernstig te kort schieten indien zij bij voorbaat elke actie van het communisme met wantrouwen bezien. De mogelijkheid van verandering zal inderdaad altijd een plaats in het bewustzijn moeten blijven innemen. Verder ware het beter het woord "wantrouwen" te vervangen door "waakzaamheid". Het communisme vormt een bedreiging voor de vrije wereld, een bedreiging die vooral de laatste tijd niet meer als zodanig gezien wordt. Het communisme is er op uit deze bedreiging te verbergen en het ziet zelfs kans deze te wikkelen in vriendelijkheid. Ten opzichte van deze bedreiging past de vrije wereld waakzaamheid. Deze waakzaamheid wordt verkregen door een analyse van het communisme, waarbij men zich niet laat leiden door emoties die het inzicht in het communisme vertroebelen, maar door verstandelijke waarneming, welke zich niet beperkt tot een bepaalde tijd of een bepaald gebied en oog heeft voor alle aspecten van het communisme, vooral ook voor het communisme als geheel.

November 1955.

LIJST VAN GERAADPLEEGDE BOEKEN

De geschiedenis van de Communistische Partij van de Sovjet-Unie.
Korte leergang onder redactie van een commissie in het Centraal Comité
van de Sovjet-unie.

Amsterdam 1950, Uitgave Pegasus.

Stalin - Grondslagen van het Leninisme. Amsterdam 1938, Pegasus.

Lenin - Wat te doen. (Verzamelde werken, deel II.) Amsterdam 1937, Pegasus.

Stalin - Economische problemen van het socialisme. Amsterdam 1953, Pegasus.

Research for Peace (Publ. van the Institute for Social Research)

Amsterdam 1954, North-Holland Publishing Company.

Gaston Bouthoul - Les guerres. Paris 1951, Payot.

Sun Tzu Wu - The art of War. Harrisburg 1949, Military Service Publ. Company.

De Arthashastra van Kautilya.

K. von Clausewitz - Over den oorlog. Breda 1846, gedrukt bij v. Broese & Comp.

Brig. C.N. Barclay - The new warfare. London 1953, William Clowes & Sons.

W.R. Kintner - The front is everywhere. Norman 1950, University of Oklahoma Press.

F.O. Miksche - Secret forces. London 1950, Faber and Faber.

Raymond Aron - The century of Total War. London 1954, Derek Verschoyle.

James Burnham - The coming defeat of communism. New York 1949, John Day Comp.

J. Monnerot - La guerre en question. Paris 1951, Gallimard.

Ian Harvey - The technique of persuasion. London 1951, The Falcon Press.

Leonard W. Doob - Public opinion and propaganda. New York 1949, Harry Holt

K. Baschwitz - Denkend mens en menigte. Den Haag 1951, Uitg. Leopold.

Paul M.A. Linebarger - Psychological Warfare. Washington 1954, Infantry Journal Press.

J. Driencourt - La propaganda nouvelle force politique. Paris 1950, Librairie Armand Colin.

Daniel Lerner e.a. - Propaganda in war and crisis. New York 1951, George W. Stewart.

Dr. G.A.M. Vogelaar - Systematiek en spelregels van de overheidsvoorlichting.
's-Gravenhage 1955, Martinus Nijhoff.

Dr. A.M.J. Chorus - Grondslagen der psychologie. Leiden 1953, H.E. Stenfert Kroese N.V.